

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

Bakalářská diplomová práce

Čínské znaky – typologie

Chinese characters – typology

OLOMOUC 2009 Zuzana Říhová

Vedoucí diplomové práce:

Vysoká škola: UP v Olomouci

Fakulta: FF

Katedra: asijských studií

Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

pro Zuzana Říhová

stud. obor čínská filologie

Téma: Čínské znaky - typologie

Zásady při zpracování:

1. studium literatury
2. typologie světových písem
3. zařazení čínských znaků do typologie světových písem
4. polemika nad zařazením čínských znaků do typologie světových písem
5. vypracování závěru

Do práce zařadte resumé v anglickém jazyce.

Seznam doporučené literatury:

- KÉKI, Béla. 5000 let písma. Praha, 1984.
KRUPA, Viktor. Písma sveta. Bratislava, 1989.
VOCHALA, Jaromír. Úvod do čínského, japonského a korejského písma I. Praha, 1989.
MOJDL, Lubor. Encyklopedie písem světa I. Praha, 2005.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. David Uher, Ph.D.

Datum zadání diplomové práce: 27. května 2008

Termín odevzdání diplomové práce: 14. května 2009

Ve Veselí nad Moravou dne 24. dubna 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

Veselí nad Moravou, 24. dubna 2009

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: ŘÍHOVÁ Zuzana

Instituce: Katedra asijských studií FF UP v Olomouci

Název práce: Čínské znaky – typologie

Vedoucí práce: Mgr. David Uher, Ph.D.

Počet stran: 55

Počet příloh: 9

Počet titulů použité literatury: 9

Klíčová slova: písmo
tibeto-čínské jazyky
čínština
genealogická klasifikace
čínské znakové písmo
reformy čínského znakového písma

Diplomová práce v souhrnu zpracovává čínské znakové písmo, jak z hlediska jeho zařazení do typologie písem světa, tak z hlediska jeho podrobné analýzy. Podává také informace o písmu obecně, o jeho vzniku a vývoji. Dále se zabývá tibeto-čínskými jazyky, jejich rozdělením a zařazením čínštiny do tohoto konceptu. Na čínské znakové písmo je zde nazíráno z pohledu jeho typologické charakteristiky, z pohledu jeho formalizace a také z pohledu problémů této formalizace. Zajímavostí je přehled písem národností v severní a jižní Číně.

Děkuji Mgr. Davidu Uhrovi, Ph.D. za odborné vedení práce a mnoho cenných rad a podnětů.

OBSAH

Úvod.....	9
1 PÍSMO, JEHO VZNIK A VÝVOJ	11
1.1 Písmo.....	11
1.2 Vznik písma	12
1.3 Vývoj písma	14
2 JAZYK A PÍSMO, TIBETO-ČÍNSKÉ JAZYKY	17
2.1 Jazyk a písmo	17
2.2 Tibetο-čínské jazyky	19
2.2.1 Rozdělení a charakteristika	19
2.2.2 Čínština (hanyu, 汉语).....	20
3 TYPY PÍSMÁ.....	21
3.1 Genealogická klasifikace	21
3.1.1 Obrázkové písmo (piktografie).....	21
3.1.2 Pojmové písmo (ideografie).....	22
3.1.3 Slovní a slabičné písmo	22
3.1.4 Hláskové písmo.....	23
3.2 Typy písma podle grafemických systémů tvořící genealogické rodiny.....	23
4 ČÍNSKÉ ZNAKOVÉ PÍSMO	24
4.1 Typologická charakteristika čínského znakového písma.....	24
4.1.1 Zobrazující znaky.....	26
4.1.2 Ukazující znaky	27
4.1.3 Naznačující znaky.....	27
4.1.4 Vypůjčené znaky.....	27

4.1.5 Ideofonografické znaky	28
4.1.6 Transfigurované znaky.....	29
4.2 Písma národností v jižní a severní Číně	30
4.3 Formalizace čínského znakového písma.....	32
4.4 Problémy reformy čínského znakového písma	38
ZÁVĚR	47
RESUMÉ.....	50
BIBLIOGRAFIE	51
SEZNAM PŘÍLOH.....	52
PŘÍLOHY	53

ÚVOD

Úkolem této bakalářské práce s názvem Čínské znaky - typologie je zodpovědět několik základních otázek, které se týkají této problematiky. V první kapitole si pokládám několik spíše obecných otázek. Co je to písmo? Jaké má písmo funkci? Kdy a kde písmo vzniklo? Jaký byl vývoj písma a kam písmo dospělo? Druhá kapitola se zabývá jazykem a písmem a také tibeto-čínskou jazykovou rodinou. Pokládám si tedy základní otázku a to jaký je vztah mezi jazykem a písmem? Proč se tibeto-čínské jazyky vydělují na sino-thajské a tibeto-barmské? Jaké mají tyto větve shody a rozdíly? Co je to čínština? Kam patří tento jazyk a jeho písmo? Jaké jsou její charakteristické rysy? Třetí kapitola se týká typů písma, takže si zde pokládám otázku, jaké máme typy písma a podle čeho se tyto typy vydělují? Čtvrtá kapitola se týká samotného čínského znakového písma. Zde jsem se snažila zodpovědět otázky základní charakteristiky čínských znaků, dále k jakému typu písma patřilo a patří teď čínské znakové písmo a také proč? Jak se čínské znakové písmo formovalo a proč se začalo postupně zjednodušovat z původních forem? Dále mě zajímá, jaké jsou úskalí při formalizaci a zjednodušování čínských znaků a proč čínští vzdělanci volali po zjednodušení? Mezi poslední otázky také patří, jestli by bylo možné nahradit dosavadní čínské znaky latinkou? S tím také souvisí představení čínské standardní transkripce pinyin, se kterou souvisí tyto otázky: Co je to pinyin? Proč vznikla tato transkripce a k čemu slouží?

VYJÁDŘENÍ K LITERATUŘE

Jelikož je první kapitola teoretičtějšího rázu, čerpala jsem hlavně z titulů Vývoj písma od Čestmíra Loukotky a z Písma od Zdeňka Loudy. Informace o vzniku a vývoji písma byly v těchto publikacích velmi jasné a dobře zpracované. Druhá kapitola je zaměřená na jazyk a písmo, proto jsem nejvíce informací těžila z titulu Světem jazyků od Aleše Klégra. Našla jsem zde velice pěkný výklad tibeto-čínských jazyků a také základní charakteristiku čínštiny. Ve třetí kapitole jsem se inspirovala

dvěma tituly a to 5000 let písma od Bély Kékiho a Úvod do čínského, japonského a korejského písma I od trojice Jaromír Vochala, Miroslav Novák a Vladimír Pucek. Čtvrtá kapitola se týká již samotného čínského znakového písma. K vytvoření této kapitoly mi nejvíc pomohl titul Úvod do studia sinologie od Jaromíra Vochaly. Zde jsem našla největší množství informací týkající se mé bakalářské práce. Tento titul se tedy stal mým hlavním pomocníkem. V této kapitole je také zmíněna část zabývající se Písmy národností jižní a severní Číny. Informace o tomto zajímavém úkazu jsem vyhledala v titulu Písma světa od Viktora Krupy a Jozefa Genzora. Také další tituly uvedené v bibliografii přispěly velkou měrou na vytvoření této práce.

1 PÍSMO, JEHO VZNIK A VÝVOJ

1.1 Písmo

„Písmo lze definovat jako soustavu psaných (tištěných) grafických znaků neboli grafémů, kterými se zaznamenává jazyk. Vztah mezi písmem a jazykem je vztahem jednostranné závislosti: zatímco existence jazyka není závislá na existenci písma, tvoří se písmo zpravidla vždy na jazykovém základě jako grafický záznam těch nebo oněch jednotek jazyka.“ (Vochala, Novák, Pucek, 1989: 3).

Písmo je spjato s vývojem civilizace. Je její nerozlučnou součástí, protože právě písmo zanechává myšlenky příštím generacím. Zde si klademe důležitou otázku: Co je to vlastně písmo? „Písmo je záznam řeči, je to fixace vzpomínky obrazovým záznamem, a proto také je spjato s určitou řečí.“ (Loukotka, 1964: 7). Písmo tedy patří k řeči svou kulturní povahou, protože zachovává jazyky národů již dávno vymřelých nebo zaniklých.

Písmem se lidé odlišili od všech ostatních tvorů, můžeme tedy říci, že písmo je dílo výhradně lidské. Písmo je svým způsobem výsledkem aktivního působení člověka na přírodní objekt, tudíž se současně zařazuje do oblasti techniky. Avšak písmo se od techniky odlišuje svým účelem a obsahem. Podstata písma tedy vyjadřuje duševní a kulturní potřeby, zejména pak potřebu projevu představ a sdělení jich ostatním osobám.

Zatímco lidská řeč mohla vzniknout před vynalezením strojů, písmo a kresba nikoliv. Písmo není samoučelné, jeho typickou vlastností je mechanizace. Tato mechanizace působí i dále na řeč a zůstává tedy typickým jevem kulturního vývoje. Díky písmu se z roztržitých a nejednotných kmenů stal národ. Před zavedením písma se každý kmen snaží žít po svém a většinou odmítá jakékoliv snahy o sjednocení. Zavedením písma se zavádějící kmen vyvyšuje nad ostatní a ti se musí přizpůsobit. Zavádějící kmen má navíc tu výhodu, že jeho psaný jazyk rychle proniká k sousedům.

Tak jako se vyvíjí řeč, tak se vyvíjí i písmo. To znamená, že se jedno písmo přizpůsobuje druhému, je zde tedy patrný vzájemný vliv. Někdy se vlivem mluvené řeči mění také písemný záznam. Řeč je zde o změně pravopisu, kterou můžeme každý pozorovat na svém mateřském jazyce. Protože lidský tvor je od přírody pohodlný, má většina národů tendenci k tzv. „zjednodušení“ pravopisu. Každé takové zjednodušení je vlastně normalizací. Můžeme tedy říci, že je to pokus o vzájemné přizpůsobení řeči a písemného projevu, kterému je dána určitá umělá forma. Přizpůsobování řeči i písma je nutností, neboť bez něho by spisovná řeč ustrnula a stala by se tak nesrozumitelnou.

Písmu můžeme studovat ze dvojího hlediska, a to formálně historicky nebo psychologicky. Psychologické studium se zabývá otázkami poměru písma k obsahu lidských představ a také poměru k jazykovému výrazu. Formálně historické studium řeší otázky srovnání stupně lidského vývoje od primitivní představy k úplným a konečným formám, jejichž cílem je přesné předání a znázornění řeči.

1.2 Vznik písma

„Písmo vzniklo z lidské touhy po zaznamenání určitých význačných dojmů, z potřeby uchovat důležité skutečnosti, na něž nestačí paměť, z touhy po dorozumění se s jinými, nepřítomnými.“ (Louda, 1936: 3).

Nejprve vznikla řeč, pak teprve se vyvinulo písmo. Řeč nebyla člověku vrozena, předhistorický člověk asi ještě nemluvil. Vznik řeči je nerozluštěná záhada, protože zatím žádná věda neodhalila tajemství vzniku lidské mluvy. Řeč se patrně vyvinula z prapůvodních zvuků, jako bylo vytí, skučení, hýkání. Primitivní lidé měli a dosud také mají velmi málo slov. Ani dnes není řeč vrozena, malé děti se ji musí učit a trvá dlouho, než se umění řeči naučí.

U písma můžeme bezpečně z historického materiálu studovat, jak v různých dobách a na různých místech poněkud vznikalo a jak se postupně vyvíjelo. Písmo tedy nevzniklo najednou. Je to vynález důležitý a ušlechtilý, ale nebylo žádným

jednotlivcem ani národem objeveno, rázem vymyšleno nebo vynalezeno. Písmo se tedy vyvíjelo jen velmi pomalu u národů žijících daleko od sebe. Pracovalo na něm velmi mnoho hlav a rukou, trvalo staletí a tisíciletí, než dospělo k tvarům a znakům, které se používají dnes.

Vznik písma je nutné hledat v lidství a jeho podstatě. Ačkoliv řeč je důležitá a užitečná, její užití vždy nevyhovovalo stanoveným požadavkům. Písmo v našem smyslu mělo vývojové stupně, z nichž první jsou různé pomůcky paměti, jako například u divochů různé dorozumívací záznamy – vruby na dřevě, zářezy v kůře stromů a podobně.

Prastarým způsobem viditelného dorozumění bylo tzv. písmo uzlové. Nebylo však písmem v pravém slova smyslu, nýbrž určitým systémem vázání velkých a malých uzlů na barevných lýkových provazcích. Tzv. plastické písmo, které je nutné počítat za projev výtvarný, užívali nejstarší Číňané, v Americe Mexičané a Peruánci.

Všechna ostatní písma vznikla ze snahy dorozumět se obrazem grafickým (kresleným, rytým, vytlačovaným, malovaným a podobně). Měla být zobrazením záznamu nebo zprávy na nějaké ploše hmoty. Kresba byla prvním písmem. Předhistorické nálezy v některých jeskyních ve Španělsku vykazují množství oblázků, jejichž účel, význam a užití nejsou známy. Snad můžeme mluvit o tzv. značkovém písmu (příloha 1).

Počátky skutečného písma můžeme klást do doby kolem 5000 let před Kristem. V Asii při řece Eufratu a Tigridu vzniká písmo, které užívají Sumerové, a které po pohlcení Sumerů užívají také Semité a jiná plemena žijící v těchto krajích. Znalost tohoto písma se tak rozšiřuje, civilizace roste a lidské vědění vzrůstá. V Egyptě vzniká kolem též let písmo hieroglyfické, docela odlišné od toho sumerského. V Číně byla kultura kolem roku 2000 před Kristem na značně vysoké úrovni a užívalo se společného písma. Různá písma bylo možné nalézt také na Krétě a v Americe na Yukatanu, kde vytvořili písmo Májové. Úplné abecední písmo měli Féničané, číslice jsou původu arabského.

Přehled nejstarších písem:

- Uzlové písmo* → Asie - Číňané
→ Amerika - Mexičané, Peruánci, (Inkové)
- Obrázkové písmo* → Egypt - hieroglyfy → hieratické písmo → démotické písmo
→ Mezopotámie - hieroglyfy → klínové písmo (slabikové)
→ Čína - pojmové → zvukové
→ Amerika – Májové, Indiáni, (divoši)

1.3 Vývoj písma

Písmo ve svém vlastním smyslu vykazuje v historickém vývoji tyto stupně:

1. Obrázkové písmo vypravující celou událost obrazem
2. Obrázkové písmo znamenající slovní význam, ideu (ideogram)
3. Obrázkové písmo znamenající zvuky (fonogram)
4. Fonogramy znamenající slabiky (slabikové písmo)
5. Fonogramy znamenající počáteční zvuk slabiky, hlásku (písmo hláskové, abeceda)

Obrázkové písmo

U národů jevících výtvarné nadání předcházelo psanému písmu písmo obrázkové, které dosud užívají Indiáni, Křováci a jiné barbarské národy. Lze říci, že obrázkové písmo představuje kreslení věcí a dějů, podporované značkami vlastních jmen, čárkami a tečkami na označení dnů, vzdáleností a podobných pojmů.

S takovým obrázkovým písmem jsou velmi příbuzné značky, které se používají i dnes v mezinárodních jízdnicích atd. Tyto dnešní piktografy jsou blízké prvním základům čínského písma a původním starým egyptským hieroglyfům. Z těchto prvních vyprávěcích obrázků se teprve vyvinuly obrázky pro slova a myšlenky (příloha 2).

Čínské písmo je pojmové, slovné, má znaky pro celá slova, pojmy a má dosud hodně piktografů. Většinu z nich lze dnes už jen těžko rozeznat, protože původní značky se měnily, až se ustálily na tvarech, které se dají lépe malovat štětcem (příloha 3). Spojováním takových piktografů se vyjadřuje nový druh představy. Ze spojovaných kombinací se vytvořily značky pojmové, myšlenkové (ideogramy). Čínština byla téměř předurčena pro písmo slabikové, protože se skládá jen z několika základních jednoslabičných zvuků, kterých se užívá v rozmanitém smyslu. Například zvuk fang znamená: člun, místo, předení, vonný, otázku. Číňané píší touto značkou všechny pojmy, ale přidávají k ní ještě rozeznávací znaménko určovací: místo = fang + země, předení = fang + hedvábí a tak dále. Takto užívaným značkám se říká fonogramy, značky zvukové.

Slabikové písmo

Národy, které psaly obrázkovým písmem, používaly obrázkových značek jako značek pro zvuk mluvené řeči. Mluvíme zde stále ještě o písmu obrázkovém, ale jedná se již o obrázky znázorňující zvuky a nikoliv věci, které představují. Řeč je zde pak o fonogramech. Na další vývoj písma měl pak rozhodující vliv psací materiál.

V Mezopotámii psali stáří Sumerové dřevěnou tyčinkou do hlíny. Znaky se ryly nesnadno a nepřesně, proto se rychle zjednodušovaly. Protože Sumerové byli špatní kreslíři, dospěli snadno piktografům, ideografům a fonografům. Sumerský jazyk měl ale hodně mnohoslabičných slov, složených z neproměnných slabik, z nichž mnohé byly samostatnými slovy. Znaky pro taková dlouhá slova se sestavovaly tak, že slova se nahrazovala obrázky věcí, jejichž názvy mají tentýž zvuk jako části (slabiky) příslušného slova. Tímto způsobem se dospělo k písmu slabikovému, ve kterém každá značka vyjadřuje slabiku, znamená zvuk (ne však hlásku). Sumerskou

slabikovou soustavu přejaly mnohé další národy. Toto písmo, kterému se celkovým názvem říká písmo klínové, vládlo v Mezopotámii a v Orientě vůbec (příloha 4).

V Egyptě a na středomořském pobřeží se vyvinula jiná soustava písma. Jeho počátky jsou v obrázkovém písmu egyptském. Egypťané nepoužívali k psaní hlíny, ale později slepených proužků papyrusové třtiny, jejichž svitky tvořily egyptské knihy. Na papyru se psalo zjednodušeným listovým (knižním) písmem tzv. kněžským (hieratickým), jehož pozdější ještě jednodušší formě se říká písmo démotické (obecné, lidové). S tímto vývojem se změnilo také původní pojmové písmo v písmo hláskové (příloha 5, 6, 7).

Abeceda

Počátek abecedy nastává, jakmile se lidé naučili užívat zvukových obrazů (fonogramů). Starý zvukový obraz začal postupem doby znamenat pouze část slova – slabiku a konečně první zvuk ve slabice, hlásku. Takovému písmu říkáme hláskové, je to první abeceda. Přičemž abeceda je řada symbolů, které znamenají základní zvuky určité věci.

Z hieroglyfů vznikla jiná písma, která se ale většinou nezachovala, například písmo krétské, které se sice zachovalo, ale není rozluštěno. Některá písma byla převzata z písma klínového. Písmo těchto národů ztratilo obrázkový ráz a stalo se úplnou soustavou značek pro všechny zvuky řeči, stalo se tak abecedou v pravém slova smyslu. K takovému hláskovému písmu dospěli od písma slabičného Egypťané a Semité.

Ve starých dobách vzniklo několik značně různých abeced. Féničané vypouštěli v písmu samohlásky, snad je vyslovovali tvrdě, takže zněly neurčitě. Jedna z těchto „patrně fénických“ abeced se dostala do Řecka a Řekové si ji upravili, aby vyjadřovala krásné zvuky jejich vysoce vyvinuté árijské řeči. Řekové převzali staré semitské písmo i s pojmenováním písmem. Řekové přidali k souhláskám i samohlásky a začali psát. Řecká abeceda se tak stala základem písma římského a tím i naší dnešní abecedy.

2 JAZYK A PÍSMO, TIBETO-ČÍNSKÉ JAZYKY

2.1 Jazyk a písmo

Ne všichni lidé na světě znají jazyk v dvojí podobě, mluvené a psané. A přece je význam psaného jazyka pro civilizaci a kulturu těžko změřitelný. Po tisíciletí pomáhá lidem uchovávat nejcennější hodnoty a poznatky, je „paměť“ lidstva, která umožňuje návaznost kulturního vývoje. Pro moderní společnost se stalo užívání psaného jazyka životní nutností, bez které by byl ohrožen její chod a snad i samotná existence. (Klégr, 1990: 106).

V souvislosti s touto kapitolou nás zajímá zásadní otázka: Jaký je vztah mezi písmem a jazykem? Skutečnost, že latinku užívá mnoho odlišných jazyků, naznačuje, že mezi typem jazyka a písmem, jakým píše, nemusí být hlubší souvislost. Není zvláštností, že jazyky někdy přecházejí od jednoho písma k druhému, například turečtina od arabského písma k latinskému v roce 1926. Existuje také možnost, že tentýž jazyk se píše dvěma nebo více písmeny současně. Tak je tomu u srbocharvátštiny psané cyrilicí i latinkou. Každý jazyk si ovšem upravuje písmo podle svých potřeb. Například hodnota téhož latinského písmena může být v různých jazycích, a dokonce v jednom a tomtéž jazyce různá. Je to možné proto, že mezi hláskou a psaným nebo tištěným znakem – grafémem – který ji označuje, není vnitřní spojitost. Českému písmenu *j* odpovídá například v angličtině souhláska [dž], ve španělštině [ch] a v rumunštině [ž]. Naopak samohláskou [i] mohou v angličtině označovat nejen grafémy *i*, *y*, ale v některých slovech také *e*, *a*, *u*, *o* nebo spojení dvou písmen – diagraf: *ie*, *ai*, *ay*, *ee*, *ei*, *ey*, *ia*, *ui*. Abychom se v psané podobě příslušného jazyka vyznali, je třeba znát jeho pravopis.

„Pravopis, ortografie, je soubor pravidel o zaznamenávání jazykových projevů písmem.“ (Klégr, 1990: 118). Podle vzájemného vztahu mezi psanou a mluvenou podobou daného jazyka se rozlišuje několik typů pravopisu: 1. fonetický – písmena abecedy znázorňují konkrétní výslovnost zvuku v daném slově; 2. fonologický –

každému písmenu odpovídá jeden foném a naopak, bez ohledu na to, jak se hláska v daném slově právě vyslovuje; 3. historický – od obou předchozích se liší tím, že odráží historickou výslovnost jazyka více či méně vzdálenou výslovnosti současné. V pravopisu se někdy také uplatňuje tzv. morfologický princip – snaha uchovat souvislost mezi příbuznými slovy a jejich tvary a symbolický princip – tendence graficky rozlišovat zvuková homonyma. Ve většině jazyků se tyto typy prolínají. K rozchodu mezi mluveným jazykem a jeho psanou podobou přispívá mj. prestiž psaného jazyka, úcta ke kulturnímu a literárnímu dědictví.

Volný vztah mezi písmem a jazykem sice dovoluje použít jednoho písma pro různé jazyky, vzniká tu ovšem problém, jak označovat hlásky (fonémy) jazyků, pro které nemá původní písmo znaky. Existují čtyři možnosti: 1. užít písma pro hlásku nejbližší (tzv. primitivní pravopis), 2. Užít spojení několika písmen, spřežky (tzv. spřežkový pravopis), 3. Užít doplňujících znamének, diakritik (tzv. diakritický pravopis) a 4. Vymyslet úplně nové znaky. Také toto uzpůsobování písma vlastním potřebám přispívá k osobitosti pravopisu každého jazyka.

Různá výslovnost téhož písma v různých jazycích a někdy i v pravopisu jednoho jazyka zatemňuje skutečnou zvukovou podobu psaného jazyka. Proto byl vytvořen zvláštní systém znaků pro přesné zachycení zvukové podoby řeči. Tento přepis, tzv. fonetická transkripce, kdy jedné hlásce odpovídá vždy jediný znak, se označuje hranatými závorkami. Odlišným způsobem přepisu je transliterace. Nejde v ní o zachycení zvukové podoby, ale o převod z jednoho písma do druhého. Znaky jednoho písma se přitom přepisují jednotně vždy stejnými znaky druhého písma, což umožňuje zpětný převod.

Je nadmíru jasné, že psaný jazyk není prostým převodem řeči do písma. Ačkoli je historicky mladší, záhy se do určité míry osamostatnil, ba některé jazyky přežívají jen díky své psané podobě. Na rozdíl od mluveného jazyka, který si člověk spontánně osvojuje v lidské společnosti, umění psát se rodilo v dlouhém historickém procesu a u jednotlivců je výsledkem mnohaletého učení. Většina psaných projevů tím či oním způsobem odráží kulturu dané společnosti, tj. její materiální a duchovní hodnoty, které si vytvořila v procesu historického vývoje. (Klégr, 1990: 120,126).

2.2 Tibeto-čínské jazyky

2.2.1 rozdělení a charakteristika

Jazyky této rodiny se mluví na rozsáhlém území střední a jihovýchodní Asie. Největší počet mluvčích zaujímá čínština se svými dialekty. Čínština má také nejdelší kulturní tradici a je nejpodrobněji popsána. Tibeto-čínské jazyky dělíme na dvě větve: sino-thajskou a tibeto-barmskou. První vykazuje nesporné znaky příbuznosti, uvnitř druhé větve není příbuznost tak průkazná. K jazykům sino-thajským patří čínština, thajština, jazyky miao (asi 3 miliony osob v jihozápadní Číně, Barmě a Vietnamu), šan (přes 2 miliony v Barmě, dále v Ásámu a Thajsku) a jao (asi 0,5 milionů v západní Číně). K jazykům tibeto-barmským patří tibetština, barmština a jazyky drobných etnických skupin, jako Moro, Kačín (dohromady asi 1 milion v jihozápadní Číně), Lolo (zvané též I, asi 2 miliony v jihozápadní Číně), Bodo (méně než 1 milion v severovýchodním Bengálsku a Ásámu), Karen aj. Pravděpodobně sem patří i laoština. Všechny tyto jazyky mají řadu společných znaků. Jejich základní jednotkou je slabika, a to jak z hlediska zvukové stavby, tak z hlediska významu. Každá slabika má svůj význam, je tedy morfémem. Morfémy kratší ani delší než slabika tu prakticky neexistují. Po stránce zvukové se slabika vyznačuje tím, že má více nebo méně předepsanou stavbu. U jazyků, kde známe starší vývojová stádia, můžeme konstatovat postupné zjednodušování stavby slabiky. Nejdále pokročil tento proces ve spisovné čínštině: nejsou v ní skupiny souhlásek, slabiku tvoří samohláska či dvojhhláska, před ní může stát jen jedna souhláska a za ní pouze přední nebo zádňi n. V jiných jazycích této rodiny je stavba slabiky rozmanitější, ale nikdy zcela libovolná. Náhradou za toto omezení přísluší slabikám tóny, tj. relativní výška a tónový průběh: rovný, stoupaný, klesaný apod. U slabik, které by jinak zněly stejně, tón slouží k rozlišení významu: například čínsky xiang v rovném tónu = vůně, xiang v klesavém tónu = podobný, v hlubokém tónu = myslet. Počet tónů je v různých jazycích i dialektech různý. Slabika je také základní jednotkou významovou, morfémem lexikálním nebo mluvnickým. Funguje buď samostatně jako jednoslabičné slovo, nebo vystupuje ve spojení s jiným slabičným morfémem (nebo morfémy) jako slovo víceslabičné, avšak zpravidla se v něm neztrácí povědomí o původním významu

složek. Izolovaná slova nejsou nijak určena mluvnicky, podobají se tedy spíše našim slovním základům. Potřebné mluvnické kategorie (slovní druh, pád, atd.) dostávají slova teprve ve slovních spojeních (sousloví, věta, někdy i širší kontext). Děje se to buď pomocí mluvnických morfémů, nebo pomocí slovosledu. Přitom některé kategorie (číslo, čas) nemusí být vyjádřeny vůbec, jestliže to mluvčí nepokládá za nutné. Důležitější než údaj o čase bývá v těchto jazycích údaj o fázi slovesného děje (zdali děj skončil, trvá, opakuje se apod.). Tyto údaje se vyjadřují připojením jakýchsi pomocných sloves, která někdy časem pozbývají původní význam a stávají se vidovými příponami. Tibeto-barmská větev se od sino-thajské liší větší volností ve stavbě slabiky, větším množstvím mluvnických morfémů a jinou základní stavbou věty: zatímco v jazycích sino-thajských je pořadí členů podmět – sloveso – předmět, v tibeto-barmských jazycích je sloveso na konci věty a za ním zpravidla následuje jakýsi ukazatel slovesného způsobu. Jednotlivé tibeto-čínské jazyky se liší množstvím mluvnických morfémů. Shod ve slovní zásobě není mnoho. Typologicky patří tibeto-čínské jazyky v podstatě k typu izolačnímu, sino-thajská větev jeví rysy polysyntetické, ve větvi tibeto-barmské se vyskytují rysy aglutinační (Klégr, 1990: 271-273), (příloha 8).

2.2.2 čínština (hanyu, 汉语)

Čínštinu řadíme do sino-thajské větve tibeto-čínské rodiny. Je mateřským jazykem asi 90% obyvatel Číny a Hongkongu. Dále jí mluví Číňané v Malajsii a Singapuru, v Indonésii, na Filipínách, v Thajsku, Vietnamu aj. Pravděpodobný počet jejích mluvčích je asi 1,3 miliardy. Pro vývoj čínské jazykové situace je důležité písmo. Je původní, ideografické, nejstarší památky pochází z 1. poloviny 2. tisíciletí př. n. l. a udrželo se dodnes. Základní jednotkou je znak, písemný záznam jednoslabičného morfému, který však nezachycuje jeho zvukovou podobu. Nejstarší znakové texty představují tehdejší stav jazyka. Zvuková podoba se časem značně změnila, mluvnická stavba zůstala pro uživatele vzorem. Tak vznikl jazyk psaný (klasický, wenyan, 文言), jednotný pro celou Čínu a rozšířený i v Japonsku, Koreji a

Vietnamu jako jazyk literární. Od 10. století n. l. se pronikavě odlišil od jazyka hovorového (baihua, 白话). Klasická čínština je jazyk čistě izolačního typu. Slova jsou jednoslabičná, tvarově se nemění a dělí se jen na 2 druhy: slova významová a mluvnická. Vlivem zvukového zjednodušení se vyskytuje takové množství stejně znějících slov, že význam slova může být odlišen jen znakem, jímž je psáno. Klasická čínština je dnes pro Číňany nesrozumitelná, ale v písemném projevu se udržela až do vzniku Čínské lidové republiky. Spisovná norma hovorového jazyka vznikla na základě severních nářečí, která jsou si dosti blízká. Nářečí jižní se liší jak od severních, tak mezi sebou tolik, že nejsou navzájem srozumitelná. Základní zvukovou i významovou jednotkou je slabika. Její hlásková stavba je přesně vymezena a přísluší jí jeden ze 4 tónů (rovný, stoupavý, hluboký, klesavý). Nepřízvučné slabiky jsou bez tónu. Každá slabika je morfémem. Slova jsou buď jednoslabičná, tvořená jedním morfémem, nebo víceslabičná, vzniklá spojením několika morfémů. Původní význam složek se většinou dosud ctí. S tím souvisí nepatrný počet výpůjček z cizích jazyků, kde slabiky lexikální význam nemají; místo nich je v čínštině hodně kalků. Pořádek slov ve větě je pevný, avšak větné členy mohou být uspořádány několika způsoby podle stupně rozvinutosti, důrazu apod. Moderní čínština má jak rysy polysyntetické, tak rysy izolační. (Klégr, 1990: 274-276).

3 TYPY PÍSMO

3.1 Genealogická klasifikace

3.1.1 Obrázkové písmo (piktografie)

Magdalénskou kulturu mladého paleolitu charakterizují realistické jeskynní kresby. Není však jednoznačné, že se zjednodušené obrázkové písmo vyvinulo právě z těchto kreseb. Vyjasnění přichází až po povšimnutí nových rysů kreseb ze střední doby kamenné (mezolitu). Zde se totiž vedle jednobarevných rudých kreseb nacházejí

také kresby vícebarevné, které vyobrazují člověka a zvíře v pohybu. Tyto jeskynní kresby mají stylizovanou podobu, odklání se od skutečné životní podoby a tento fakt vedl k vytvoření drobných prvků obrázkového písma. K ještě většímu objasnění dochází v mladší době kamenné (neolitu), kdy se ještě více prohloubila tato tendence a vyústila k symbolickému způsobu vyjadřování, které je také patrné ve vývoji obrázkového písma. Nejdůležitějším rysem obrázkového písma je zobrazování konkrétních předmětů, které znamenají slovo či celou větu, ale nejsou omezeny na slovní zásobu jazyka.

3.1.2 Pojmové písmo (ideografie)

Zatímco obrázkové písmo zobrazuje konkrétní, hmatatelné či viditelné předměty, postupem doby bylo potřeba, aby člověk kromě primárního významu, který obrázkové písmo neslo, užíval tyto znaky také v jiných souvislostech. Kotouč vyzařující paprsky byl u řady národů znakem pro slunce, avšak toto zobrazení začali lidé postupně vztahovat nejen na Slunce jako na nebeské těleso, ale i na všeobecnější představu tepla nebo teplého počasí. Dvě nohy vedle sebe označovaly nejen končetiny, ale také chůzi. Obrázkové písmo se tedy začíná postupně obohacovat o tyto prvky a v souboru znaků roste počet vyobrazení se symbolickou platností. Zde už mluvíme o písmu pojmovém (ideografii), kde se jednotlivé znaky nazývají ideogramy. Společným rysem obrázkového písma a písma pojmového je to, že jejich znaky nejsou s jednotlivými slovy určitého jazyka úzce spjaty. Velmi zjednodušený obraz domu může znamenat chýši, chatrč, byt, stavení, kůlnu i palác. Znaky pojmového písma tedy nepředpokládají společenskou konvenci a nejsou nositeli ustálené zvukové podoby.

3.1.3 Slovní a slabičné písmo

Slova v našem jazyku mají dvě stránky: určitý, přesně definovatelný význam a stránku zvukovou. Důležitou úlohu ve vývoji písma sehrálo oddělení těchto dvou

stránek. V životě člověka se vyskytovaly stejné pojmy, které se postupně začaly častým opakováním spojovat s určitými slovy. Tento proces vedl nakonec k tomu, že znaky obrázkového nebo pojmového písma splynuly nejen se slovním významem slova, ale i s jeho zvukovou složkou. To znamená, že znaky začaly postupně představovat určitou kratší či delší řadu hlásek. Vývoj tak dospěl k slovnímu písmu. Jelikož znaky odkazovaly i na zvukovou podobu slov, vznikla tak možnost zapisovat víceslabičná slova skládáním z několika znaků pro jednoslabičná slova. Tak vzniklo písmo slabičné, zpočátku založené na principu rébusu, podle něhož například slovo „století“ můžeme zapsat číslicí 100 a obrázkem letícího ptáka.

3.1.4 Hláskové písmo

Člověk si už před více jak třemi tisíci lety začal uvědomovat, že slova lze dělit na hlásky. Národy, které používaly obrázkové nebo pojmové písmo, měly stále větší problémy s pojmenováním nových panovnických rodů nebo nově objevených zeměpisných míst. V těchto případech tvořily pro nové pojmy zvláštní znaky nebo psaly znaky za sebou tak, že jejich počáteční hlásky dávaly dohromady žádané slovo. Tento druhý způsob vyžadoval umění analýzy, jelikož bylo potřeba rozkládat slova na jednotlivé hlásky. Psaní slov pomocí úvodních hlásek slabik představovaných znaky nazýváme akrofónie. Od akrofónie směřoval vývoj k systému znaků, z nichž každý představuje jednu hlásku. Hlavním rysem tohoto způsobu psaní je, že zaznamenává pouze zvukovou podobu slova nebo jednotlivých hlásek bez ohledu na vyjadřovaný obsah. (Kéki, 1984: 20-22).

3.2 Typy písma podle grafemických systémů tvořící genealogické rodiny

a) grafemické systémy utvořené na základě latinky – užívají se ve většině zemí Evropy a Afriky, v celé Americe a Austrálii a v některých zemích Asie

- b) grafemické systémy utvořené na základě slovanské cyriliky – Rusko, Bulharsko, Ukrajina, Bělorusko
- c) grafemické systémy založené na základě arabského subfonemického konsonantického písma – všechny arabské země, Írán, Afghánistán, Pákistán
- d) grafemické systémy založené na základě indického slabičného písma – Indie, Srí Lanka, větší část Indočíny
- e) grafemické systémy založené na základě čínského logo-morfemografického písma – Čína, Japonsko – kombinovaný systém logografický se slabičnými grafémy
- f) jiné grafemické systémy – japonské sylabografické subsystemy Katařana a hiragana, korejské fonemografické písmo kunmun, etiopské sylabografické písmo, řecké písmo, gruzínské písmo, arménské písmo, hebrejské písmo, mongolské písmo užívané ve Vnitřním Mongolsku v ČLR, syrské písmo užívané křesťany v Sýrii, Íránu a některých dalších zemích, různá archaická písma přežívající u některých národů Asie, Afriky a Ameriky

V Číně se vedle oficiálního logo-morfemografického znakového písma užívá v současné době i písma fonemografického, ale prozatím pouze experimentálně a především jako pomocné transkripce. (Vochala, Novák, Pucek, 1989: 7-8).

4 ČÍNSKÉ ZNAKOVÉ PÍSMO

4.1 Typologická charakteristika čínského znakového písma

Písmo je soustava grafických znaků sloužící k záznamu lidské řeči. Písmem se zabývá oddíl jazykovědy zvaný gramatologie, ale také se užívají další označení pro nauku o písmu jako např. grafická lingvistika, grafolingvistika, grafistika aj.

K základním disciplínám, které se zabývají zkoumáním písma, patří paleografie, grafika, ortografie a grafemika. Paleografie je pomocnou historicko-filologickou vědou, která se zabývá písemnými památkami s cílem vymezit dobu a místo jejich vzniku. Grafika je pojímána jako soubor grafických prostředků jazyka, ale může se na ni nahlížet i jako na způsob označování hlásek písmem. Ortografie je systém pravidel pro jednotný způsob prezentace psaných projevů. Grafemika je jedním z oddílů vědy o písmu, která se zabývá především funkční úlohou vydělovaných grafických jednotek.

Písmo, které je užíváno v Číně od nejstarších dob až do současnosti, se u nás běžně pojmenovává jako čínské znakové písmo a jeho jednotlivé grafické symboly jako čínské znaky. Z hlediska funkčního, tj. pohlížíme-li na ně jako na grafické znaky reprezentující jisté jazykové jednotky, mohou být tyto znaky označeny obecným termínem grafémy. Z pohledu jejich grafické realizace je lze označit názvem grafy.

„Čínské znakové písmo tvoří grafemický systém, jehož jednotlivé znaky-grafémy označují významové jednotky čínského jazyka.“ (Vochala, 1985: 17). Tudiž můžeme říci, že čínské znakové písmo patří k ideografickému typu písma. Ve starším vývojovém období čínštiny byly těmito významovými jazykovými jednotkami zpravidla slova, proto je možné ideografické písmo tohoto období specifikovat blíže jako logografický typ písma. V současné době označují čínské znaky jednak jednoduchá slova, jednak významové složky (morfémy) složených nebo odvozených slov. Můžeme tedy současný čínský grafemický systém označit za logomorfemografický typ písma. Charakteristiku čínského znakového písma je nutné ještě doplnit o kvantitativní aspekt jeho označovací funkce: jazykové jednotky, které jsou označovány grafémy čínského znakového písma, jsou vždy jednoslabičné (toto pravidlo platí pro starou i současnou čínštinu); z hlediska zvukové stránky označovaných jednotek je tedy čínské písmo sylaboideografické (sybologografické, sylabologo-morfemografické) – např. grafém 人 označuje jednoslabičné slovo rén – člověk, znaky 农 a 民 označují jednoslabičné morfémy – složky slova nóngmín – rolník (nóng – zemědělec, zemědělství, mín – lid, občan).

Ze samotné povahy ideografického písma vyplývá, že grafemické systémy tohoto typu operují velmi velkým počtem grafémů. Od nejstarších čínských písemných památek (nápíisů na věštebních destičkách 15. – 13. století p. n. l.) bylo do současnosti vytvořeno ohromné množství znaků. Z této obrovské množiny znaků se ale mnoho znaků užívalo jen v minulosti pro určité období, případně se vyskytovaly jen u jednotlivých autorů, a v současnosti již nemají své aktivní využití. Počet běžně užívaných znaků v současné čínštině odhadem činí asi 7 tisíc znaků. Na základní škole se děti naučí asi 3 tisíce znaků. Minimální počet znaků, nezbytný pro získání gramotnosti, se odhaduje na 1500 – 2000 znaků.

Vymezení čínského znakového písma jako písma ideografického (logografického, logomorfemografického) je pouze jeho základní charakteristikou. Pro jeho zevrubnější charakteristiku je relevantní, jakým způsobem grafémy tohoto grafemického systému označují příslušné jazykové jednotky a na jakých principech jsou tyto grafémy tvořeny.

První doložené třídění čínských znaků z hlediska jejich označovací funkce bylo provedeno Xu Shenem v jeho monografii *Shuo Wen Jie Zi* (说文解字) *Výklad významu základních a vysvětlení struktury složených znaků*, a to na rozhraní 1. a 2. století našeho letopočtu. Podle jeho klasifikace existuje šest kategorií znaků:

- 1) zobrazující znaky (xiangxing zi, 象形字)
- 2) ukazující znaky (zhishi zi, 指事字)
- 3) naznačující znaky (huiyi zi, 会意字)
- 4) vypůjčené znaky (jiajie zi, 假借字)
- 5) ideofonografické znaky (xingsheng zi, 形声字)
- 6) transfigurované znaky (zhuanzhu zi, 转注字)

4.1.1 Zobrazující znaky

Znaky zobrazující kategorie, zvané také piktogramy, jsou utvořeny na principu schematického zobrazení označované předmětné skutečnosti. Např. 木 mù – strom, 门 mén – brána, 失 shī – šíp, 言 yán – hovořit, 雨 yǔ- déšť, 手 shǒu- ruka, 田 tián – pole, 山 shān – hora, 日 rì – slunce, 口 kǒu – ústa. Znaky jsou uvedeny v moderní podobě, takže je jejich piktografický původ na první pohled zastřeny. Zobrazujících znaků je asi 600.

4.1.2 Ukazující znaky

Naznačují významový obsah slova pomocí grafické symboliky, můžeme je tedy nazvat také symbolické znaky. Např. 夕 xī – půlměsíc označuje večer, 皿 xuè – nádoba označuje krev, 旦 dàn – Slunce nad obzorem označuje brzký, 上 shàng – osa nad horizontem označuje nahoře, 下 xià – osa pod horizontem označuje dole.

4.1.3 Naznačující znaky

Jsou kompozitní znaky složené ze dvou nebo několika již existujících znaků, jejichž vlastní význam se účastní naznačení „významu“ celkového grafému. Naznačení „významu“ grafému bývá zpravidla obrazné, s využitím symboliky. Např. 休 xiū – vzniklý spojením grafémů 人 rén – člověk a 木 mù – strom; spojením těchto dvou složek je naznačen význam slova xiū – odpočívat, 明 míng – vzniklý spojením 日 rì – slunce a 月 yuè – měsíc; spojením těchto dvou složek je naznačen význam

slova míng – jasný, zdvojené nebo ztrojené znaky 林 lín - háj 森 sēn – les, 闻 wén – vzniklý spojením grafemů 耳 ěr – ucho a 门 mén – brána; spojením těchto dvou složek je naznačen význam slova wén – poslouchat.

4.1.4 Vypůjčené znaky

Tato skupina znaků je definována velmi nejasně. Vypůjčené znaky jsou užité k označení stejně znějícího nebo foneticky blízkého slova. Znaků patřící do této skupiny je málo, patří sem např. 其 qí – původně označující síto, tento znak vypůjčen k označení stejně znějícího slova s významem „on, jeho“ Tento princip fonetické substituce v označování jazykových jednotek vedl ke vzniku homografie v grafemickém systému čínského písma.

4.1.5 Ideofonografické znaky

Patří sem složené znaky, které mají ideofonografickou povahu. Pátá skupina je nejdůležitější skupinou, protože do ní spadá okolo 90% znaků. Švarný hovoří o těchto znacích jako o determinovaných fonogramech. Tyto znaky obsahují kromě významové složky (= determinativ nebo klasifikátor, xingpang, 形旁) také jinou složku – tzv. fonetikum (= fonetická složka, shengpang, 声旁). Ideofonogram je vlastně založený na rébusovém principu. V souladu s tímto principem se pro některé slovo použije už existující znak označující stejně nebo podobně znějící slovo. Aby se však předešlo homografii, přidá se ke znaku tzv. determinativ čili klasifikátor (dnes je běžný termín radikál), který poukazuje na význam znaku použitého ve fonetické funkci. Radikály udávají sémantickou charakteristiku pojmu označovaného znakem, například jestli jde o ženu, hmyz, člověka, nemoc, rostlinu, zvíře atd. Původně jich bylo několik set, jejich počet ale klesl na 214. Dnes se objevují tendence ke

zredukování i tohoto počtu. Například znak 铜 tóng – měď se skládá z determinativu 金 jīn-kov a z fonetika 同 tóng. Radikály ani fonetika nemají ve znacích přesně vymezenou pozici. Některé stojí vlevo od fonetika, jiné vpravo, nahoře či dole, případně i uprostřed znaku nebo tvoří jeho rámeček. Existují radikály, které se vyskytují ve více možných pozicích, například 山 shān – hora; a které zaujímají vždy stejné místo, například 竹 zhú – bambus.

4.1.6 Transfigurované znaky

Bývají také nazývány výpůjčkami čili vypůjčenými znaky. Zde jde o čisté rébusy (fonetika bez radikálů). Například 足 zú – noha bylo použito i ve významu stačit. Původně se 白 bái – bílý používalo i ve významu strýček. Později se k tomuto znaku přidal determinativ 人 rén – člověk, a tak se nový znak 伯 bó - strýček přesunul do páté třídy.

Z formálního hlediska je důležité, že v současnosti se znaky skládají ze standardních tahů, kterých bývá 1 až 28. Tyto tahy se vyskytují v rozličných spojeních a samy nemají žádný význam. Platí pravidlo, že v textu náleží všem znakům stejně velká plocha ve tvaru čtverce, do kterého se znaky píše a to bez ohledu na jejich složitost. Původní a převládající způsob uspořádání znaků je: sloupce jsou seřazené zprava doleva, přičemž se píše shora dolů. Příležitostně se píše i do řádků, tak jako v Evropě.

Radikály umožňují uspořádat všechny znaky ve slovníku. Jsou očíslované od 1 do 214 a rozložené ve fixním pořadí sledujícím počet tahů, to znamená od jednoduchých ke složitým. Většina radikálů se používá i jako samostatné znaky. Je

možný výskyt i takových znaků, u kterých nelze jednoznačně určit, co je radikál a co fonetikum. Radikály jsou často neadekvátní, jak upozorňuje Vochala, v tom smyslu, že jejich klasifikační funkce či její základ je velmi různorodý. Je třeba upozornit také na to, že ani fonetika nejsou úplně adekvátní ze zvukové stránky, protože výslovnost složeného znaku se ne vždy úplně shoduje s výslovností jeho fonetika. Systém radikálů není jediným možným základem slovníkového uspořádání znaků. Číňané sestavovali slovníky, které byly uspořádané podle jiných principů, například podle výslovnosti nebo i na základě pojmové klasifikace významů.

I když čínské písmo účinně kompenzuje vysokou míru homonymie čínštiny a slouží i jako komunikační spojení nářečně roztříštěné Číny, jeho složitost vedla odedávna k pokusům o zjednodušení (počet všech znaků se odhaduje na 50 000 a počet dnes užívaných znaků na 4000 až 7000). Poměrně dávné jsou pokusy o zavedení latinky. První takový pokus podnikli misionáři Ricci roku 1605 a Tsigault roku 1625, ale jejich návrhy se neujali. S vlastními pokusy o reformu písma přišli Číňané až na konci 19. století. Wang Zhao sestavil grafemický systém, který se skládal z 50 znaků pro anlaut (první část slabiky) a 12 znaků pro auslaut (druhá část slabiky). Toto písmo se používalo ve víceřech provinciích, ale úředně bylo zakázané. Roku 1913 vznikla tzv. národní abeceda zhuyin zimú, která byla úředně schválená pro školy roku 1918. Skládala se z 24 anlautů, 16 auslautů a z 22 auslautů vytvořených skládáním jednoduchých ablautů, přičemž vycházela z čínských znaků. Tóny se označovaly diakritickými znaménky. V podstatě zde nešlo o pokusy nahradit znaky abecedou, ale jen o pomocné grafické systémy. Ve 20. letech se rozšířila kampaň za zavedení latinky. Roku 1926 vznikla tzv. guo yu luo ma zi, abeceda založená na latině. Čínští a sovětsí vědci roku 1931 vypracovali latinskou abecedu la jing hua xin wen zi.

Roku 1949 byla založená Čínská společnost pro reformu písma. Reformní pokusy řídilo ministerstvo školství. Roku 1954 vznikl Čínský výbor pro reformu písma. V první fázi bylo nejdůležitější úlohou zjednodušit část znaků. Zjednodušování psaní znaků můžeme vcelku hodnotit kladně, ale vede i k některým problémům, protože se zakrývá vnitřní významová motivace mnohých znaků. Je třeba se učit plné i zkrácené tvary, jak upozorňuje Vochala. Zavedení hláskového písma však stojí v cestě nářeční roztříštěnosti Číny. Nová čínská latinka pinyin zimú,

která byla úředně schválena roku 1958, se zatím používá jen v různých pomocných funkcích, například pro přepis titulků novin, jako transkripční systém atd. Nynější znakové písmo by tento systém mohl nahradit až tehdy, když by se na celém území rozšířila spisovná čínština, jejíž fonetickou bází je pekingská výslovnost, a kdyby se tento jazyk stal jazykem skutečně celonárodním nejen v písemné, ale i hovorové podobě.

4.2 Písma národností v jižní a severní Číně

V Číně se již od pradávna mísily různé druhy národností a právě původně nečínské národnosti žijí na rozlehlém území, například v Xinjiangu, v Tibetu a v jižní Číně. Některé z těchto národností si v minulosti vytvořili vlastní ideografické, respektive ideograficko-fonetické písemné soustavy podle vzoru silnějších a kulturně vyspělejších Číňanů. V jihozápadní Číně žijí Lolovijci (například v Yunnanu a Sichuanu). O existenci loloského písma se roku 1873 dozvěděl misionář Grabouillet a o jeho výzkum se zasloužili D'Ollone a Vial. Vial pokládal loloské písmo za pojmové, i když se znaky používají i foneticky, na základě rébusového principu. Vial shromáždil 425 znaků. D'Ollone uvádí, že jednotlivé nářečí se od sebe liší; rozebral 1030 znaků, ale čínské prameny ze 17. století jich uvádí 1840. Podle některých znalců je veškerých loloských znaků okolo 3000. Některé loloské kmeny psaly vodorovně zprava doleva, jiné zase píší ve sloupcích, zřejmě pod čínským vlivem. O původu tohoto písma se ví málo; podle domácí tradice je jeho vynálezcem jistý Avi. Nejstarší loloská písemná památka pochází z druhé poloviny 14. Století z provincie Yunnan. Zachovalo se i hodně loloských rukopisů, z nichž některé jsou krásně iluminované.

Nic se neví ani o původu písma Mosů, další národnosti žijící v jihozápadní Číně. O jeho existenci se Evropa dozvěděla v polovině 19. století. D'Lacouperie uveřejnil roku 1885 několik ukázek písma Mosů. Texty jsou psané „telegrafickým stylem“, ve kterém se vynechává všechno nepodstatné, takže jde spíše o mnemotechnickou pomůcku. Při piktografických znacích se vyskytují i znaky abstraktní povahy. Národnost Mosa psala bambusovým perem a používala papír. Tvary znaků

nenaznačují, že by písmo bylo odvozené od čínského. V současnosti píše národnost Mosa čínským nebo tibetským písmem.

V čínských pramenech se uvádí, že i Miaoové měli vlastní písmo. Národnost Miao žije v jižní Číně i v sousedních krajinách jihovýchodní Asie a jejich jazyk nepatří do sino-tibetské rodiny. D'Ollone shromáždil 338 miaoských ideogramů, které se odlišují od loloských. D'Ollone měl ovšem pochybnosti o pravosti tohoto písma a nevyučoval, že jde o nesmysl.

Písmo národnosti Yao, jazykově blízké příbuzné národnosti Miao, však fiktivní není. Bylo pravděpodobně ideografické a psalo se jím ve svislých řádcích uspořádaných zprava doleva.

Pro dešifrátoři bylo dlouho problémem tangutské písmo. Tangutové se jako národ poprvé objevují roku 735 na tureckém náhrobním nápise. Tehdy měli vlastní stát. V roce 1004 si založili vlastní říši v provincii Gansu, kterou roku 1226 zničil Čingischán. Tangučtina patří do tibetsko-barmské větve sino-tibetské rodiny. Kolem roku 1038 bylo vytvořeno vlastní tangutské písmo, které se podobalo čínskému, ale bylo o mnoho složitější. Po pádu říše tangutské písmo nezaniklo, dochovalo se ještě asi 100 let. Sestavovatelé tangutského písma měli k dispozici vícero čínských slovníků a podařilo se jim vytvořit nejsložitější a nejtěžkopádnější písmo na světě, nevhodné pro tangutskou fonetiku. Na dešifrování tangutského písma se podílelo mnoho vědců z celého světa, ale i přesto se na rozluštění tohoto nejsložitějšího písma stále pracuje.

Roku 907 n. l. si založili v severní Číně vlastní říši Kitani, národ altajského původu. Kitani však nepřevzali čínské písmo, protože nevyhovovalo jejich aglutinačnímu jazyku. Podle čínských údajů si roku 920 vytvořili tzv. velké písmo a o pět let později malé písmo. Počet znaků nasvědčuje tomu, že to není hláskové písmo. Dešifrace kitanského písma je problematická kvůli nedostatku písemných památek. Velké kitanské písmo roku 1119 převzali Džúrčeni, ale roku 1138 ho zreformovali a zjednodušili. Po určitou dobu používali tyto dvě písma paralelně. Džúrčenské písmo se udrželo i po vpádě Mongolů. V polovině 17. století ho vytlačilo mandžuské písmo. Grube uveřejnil džúrčenský slovník i soupis znaků a přeložil několik textů.

Ideogramů bylo v džúrčenském písmu málo, výrazně v něm převažoval slabičný princip (příloha 9).

4.3 Formalizace čínského znakového písma

Pro vývoj čínských znaků je charakteristický proces zjednodušování a formalizace. V grafických stylech (duktech), které po sobě bezprostředně následovaly, se projevuje tendence k postupnému oprošťování od původní piktografie v grafické formě znaků a jejich složek a následně jejich přeměně na konvenční značky. Tím dochází ve velké míře i ke ztrátě jejich původní denotativní motivovanosti. Jisté piktografické rysy jsou ještě patrné v grafickém stylu nápisů na věštebných destičkách z 14. – 11. století p. n. l. i na bronzích z konce období Yin a období Západních Zhou. Tyto piktografické rysy však ustupují v duktech velkého pečetního písma (dazhuan) z období Válčících států a malého pečetního písma (xiaozhuan) z období vlády Qin Shihuanga do pozadí. V posledních dvou stylech – v úřednickém písmu (lishu) užívaném zejména za dynastie Han a ve vzorovém písmu (kaishu) užívaném od konce dynastie Han až dodnes je piktografická složka již zcela potlačena. Už jen u několika málo znaků lze doposud pozorovat jistá rezidua původní piktografie. V zásadě jsou však znaky v těchto posledních dvou grafických duktech po stránce grafické zformalizovanými symboly, jejichž složky jsou kombinací jistého počtu více či méně ustálených tahů. Ještě větší formalizaci můžeme pozorovat v tzv. kurzívním a běžném písmu (cao shu a xing shu). Tyto písma můžeme považovat za neoficiální variantní styly znakového písma, které představují jistý druh rychlopisu. Dochází zde ke zjednodušení a často také ke spojování tahů – zejména v kurzívním stylu. Tento styl se objevuje již za Válčících států. Běžné písmo vzniká přibližně na sklonku dynastie Východních Hanů. Vedle normativních tvarů znaků se během historie vyskytují často i nestandardní zjednodušené tvary, které jsou výrazem tendencí usnadnit užívání znakového písma v běžném písemném styku. Současně však působí i tendence směřující ke zvýšení identifikovatelnosti znaků, což se projevuje tak, že u některých znaků dochází naopak k amplifikaci grafické formy (především připojování determinativní složky znaku). V důsledku obou tendencí

vzniká v průběhu vývoje čínského znakového písma řada variantních forem. Tím pádem se vedle standardních grafémů objevují i nestandardní heterogramy.

Zatímco formalizace grafické formy znaků znamenala ztrátu denotativní motivovanosti u většiny znaků, u grafémů utvořených na jiných principech tato formalizace jejich motivovanost tak podstatným způsobem neovlivnila. Také nové grafémy nejsou již v dalším vývoji tvořeny na zobrazujícím principu, ale především skládáním, a to buď významových složek, anebo složky významové a složky „fonetické“. (Vochala, 1985: 22).

Vývoj čínského znakového písma jak na rovině grafické, tak i na rovině grafolingvistické vedl k vytvoření velmi komplikovaného grafemického systému. Jeho složitost je projevuje zejména po těchto stránkách:

1) U znaků, které geneticky náležejí do kategorie zobracující a ukazující, se často vyskytují složky, které nacházíme i ve znacích jiných kategorií. Přitom se tyto složky často shodují po stránce grafické se samostatnými znaky nebo se složkou radikálovou nebo s fonetikem. Například ve znaku 哭 kū – plakat se zdvojená složka 口 graficky shoduje se znakem 口 kǒu – ústa a složka 犬 se znakem 犬 quǎn – pes; přitom geneticky patří tento grafém do kategorie zobrazujících znaků. Znak 示 shì – projevovat, ukazovat, jenž se geneticky řadí ke znakům ukazující kategorie, lze rozložit na složku 二, která se graficky shoduje se znakem 二 èr – dva a na složku 小 xiǎo – malý. V případech podobného druhu takové vydělitelné složky nemají zpravidla žádnou významovou souvislost s označovanou jazykovou jednotkou.

2) Také u znaků, které patří do kategorie znaků naznačujících, bývá často vztah složek k „významu“ celého grafému velmi vágní. Často se tyto znaky ve skutečnosti nijak neliší od složitějších znaků předchozích dvou kategorií, jejichž složky mají na rovině grafolingvistické pouze funkci konstitutivních formálně grafických elementů. Příčinou toho může být původní nejasná motivovanost těchto grafémů, ale i pozdější grafické nebo grafolingvistické změny. Například grafém 百 bǎi – sto lze rozdělit na složky 一 a 白, přičemž první složka se graficky shoduje s grafémem označujícím

slovo bái – bílý; tato druhá složka je původně piktografický znak zobrazující zrno obilí jako symbol klasu naznačujícího metaforicky počet sto; vlivem grafických změn dochází později ke grafické shodě této složky s grafémem 白 bái – bílý.

3) U znaků ideografické kategorie je situace značně komplikovaná. Souvisí to jednak s jistými zvláštnostmi označovací funkce této kategorie znaků, jednak se změnami, k nimž došlo během vývoje znaků na rovině grafické a grafolingvistické. Determinativy v současném znakovém písmu již mnohdy ve skutečnosti neplní funkci významové složky nebo jsou vzhledem k významu označovaného slova pocíťovány jako „neadekvátní“. Mnohé z nich již neodkazují k samostatným znakům nebo odkazují ke znakům, kterých se dnes už neužívá, tím pádem dochází k jejich asociování s významem. Determinativy označují jistý klasifikační systém, který zařazuje označovaná slova do jistých významových okruhů. V důsledku omezeného počtu těchto determinativů nemůže zařazení znaků do významových okruhů podle „významu“ determinativů adekvátně odrážet věcné souvislosti předmětné skutečnosti. Mnohé determinativy se proto jeví jako nenáležitě, jako zavádějící klíč pro identifikaci daného grafému na rovině grafolingvistické. Tak například grafém 鏡 jìng – zrcadlo má determinativ 金 jīn – kov, který se stal „neadekvátním“, když místo zrcadel vyráběných původně z bronzu se začala vyrábět zrcadla ze skla a došlo tak ke změně denotativního významu tohoto slova. V souvislosti s postavením ženy ve staré čínské společnosti byly v minulosti pro slova označující záporné jevy, vlastnosti apod. často tvořeny znaky s determinativem 女 nǚ – žena – například 奴 nú – otrok, nevolník; 妄 wàng – nevázaný, nehorázný; 婪 lán – lačný, chtivý a jiné; i tyto znaky mohou být ve změněných společenských podmínkách pocíťovány jako „nenáležitě“.

Co se týče fonetik, u většiny současných znaků není zvuková shoda mezi „výslovností“ celého kompozitního znaku a „výslovností“ jeho fonetika. Z tohoto důvodu bývá fonetikum většinou nespolehlivým klíčem pro správné „čtení“ znaku. Je to jak důsledek toho, že již při tvoření ideofonogramů neoznačovaly znaky s tímž fonetikem vždy jednotky zcela homofonní, tak i toho, že se odehrály fonetické změny

během vývoje čínštiny. Jako příklad můžeme uvést následující ideofonogramy s fonetikem 工 gōng:

功 gōng – zásluha 缸 gāng – hliněný džbán

空 kōng – prázdný 江 jiāng – řeka, veletok

红 hóng – červený 项 xiàng – položka, bod

Složitost ideofonografické kategorie znaků spočívá dále v různorodosti obou složek ve struktuře grafému. To znamená, že radikály a fonetika zaujímají v grafémech různé pozice. Pokud jde o jednotlivé radikály zvlášť, některé z nich se vyskytují pouze v jedné pozici, většina se však může nacházet ve dvou či více pozicích ve struktuře grafému. Někdy může mít různá pozice téhož radikálu v kombinaci s tímž fonetikem distinktivní funkci, jindy může odlišná pozice obou složek znamenat variantní způsob psaní téhož grafému. Například radikál 心 xīn – srdce ve znacích 忘 wàng – zapomenout a 忙 máng – být zaneprázdněn odlišuje oba grafémy svou různou pozicí v grafické struktuře, zatímco tatáž odlišná pozice téhož radikálu ve znaku 惭 (možná i pozice se srdcem dole) je jen variantním grafickým označením morfému cán – stydět se dvěma alografy.

Jiným projevem komplikovanosti ideofonogramů je skutečnost, že tatáž složka může mít v jednom grafému funkci radikálu a v jiném funkci fonetika. V případě, že jde o radikál, který může vystupovat v několika pozicích, může se stát, že tatáž složka v téže pozici v grafické struktuře bude jednou radikálem a jindy fonetikem. Například složka 羊 v pravé pozici je v grafému 群 qún – houf, hejno radikálem (羊 yáng – ovce), zatímco v grafému 洋 yáng – oceán je tato složka fonetikem.

4) U kategorie znaků vypůjčených znamená homografické označování zpravidla i ztrátu původní motivovanosti grafému. Pouze v případech, kdy homograficky

označované slovo je ve významové souvislosti se slovem, jež „vypůjčený“ grafém původně označoval, může být i tento „vypůjčený“ grafém pocit'ován jako motivovaný. Například grafém 钟 zhōng – zvon s determinativem 金 jīn – kov, jehož se rovněž užívá pro slovo 钟 zhōng – hodiny. Naproti tomu ideofonogram 笨 bèn s radikálem 竹 zhú – bambus, který původně označoval slovo s významem „vnitřek bambusu“, je jako „vypůjčený“ znak pro slovo 笨 bèn – hloupý grafémem nemotivovaným. „Vypůjčenými“ znaky jsou často označovány také slabiky víceslabičných jednoduchých slov. Někdy je tatáž slabika v různých víceslabičných slovech označena tímž znakem – například slabika mǎ ve slovech 马虎 mǎhu – nedbalý a 马达 mǎdá – motor, jindy je pro tutéž slabiku v různých slovech užito různých znaků – například tatáž slabika mǎ je ve slově 吗啡 mǎfēi – morfium označena znakem 吗.

Skutečnost, že pro označení téže slabiky ve víceslabičných jednoduchých slovech lze užít různých znaků, je příčinou toho, že při fonetickém přejímání cizích slov a transliteraci vlastních jmen nebývá často jejich znaková podoba zpočátku zcela ustálena.

Z uvedených příkladů je dostatečně patrné, jak komplikovaným systémem je současné čínské znakové písmo. Na druhé straně jeho typologické zvláštnosti a jeho vnitřní grafemický systém umožňují, aby toto písmo plnilo jisté specifické funkce na rovině grafolingvistické, ve své komunikativní funkci prostředku písemného styku, při přejímání kulturního dědictví apod.

Podívejme se nyní blíže na některé specifické funkce čínského znakového písma:

1) Tím, že v tomto písmu označují jednotlivé grafémy v zásadě významové jazykové jednotky, může určitý grafém označovat určitou významovou jednotku v různých dialektech, bez ohledu na její různou fonetickou podobu. Tím pádem je možné, aby tento typ písma plnil funkci prostředku interdialektického písemného styku. Z téhož důvodu lze tohoto písma za jistých předpokladů užít jako prostředku písemného styku i v jiných jazycích.

2) Vzhledem k tomu, že od nejstarších písemných památek až po současnost čínské znakové písmo z hlediska své základní typologické charakteristiky nedoznalo kvalitativních změn a byla zachována kontinuita jeho vývoje, byly tím vytvořeny předpoklady, aby se toto písmo stalo prostředkem napomáhajícím k uchování kontinuity kulturního dědictví minulosti. Mnohé grafémy označují jazykové jednotky téhož významu a to jak v minulosti, tak i v současnosti, bez ohledu na to, jak se mění fonetická podoba těchto jednotek během jazykového vývoje. Je ale také nutné zdůraznit, že řada znaků užívaných v minulosti se dnes již neužívá, že mnohdy došlo u jazykových jednotek označených týmž grafémem k významovému posunu, že docházelo k různým změnám v grafické formě a struktuře znaků, že čínský jazyk se vyvíjel ve všech svých složkách apod.

3) Čínština je charakteristická tím, že v ní existuje vysoký stupeň homonymie. Ideografický typ písma pak umožňuje odlišení homonym jejich označením různými grafémy. Tím se značně zvyšuje identifikovatelnost jazykových jednotek v jejich psané podobě proti podobě zvukové. To má své důsledky i pro psaný jazyk, kde se tím vytvářejí předpoklady pro užití různých jazykových forem, které by ve zvukové podobě nemusely být dostatečně identifikovatelné.

4) Při označování foneticky přejímaných slov, vlastních jmen atd. z cizích jazyků čínskými znaky mohou být jednotlivé znaky voleny tak, že přejaté slovo ve znakové podobě je pocíťováno jako motivované pojmenování. Například pro označení názvu státu Haiti bylo užito znakové podoby 海地 hǎidì, kde první grafém 海 samostatně označuje slovo hǎi – moře a druhý 地 dì – země (Mořská země), zatímco původní název je odvozen z indiánského „ahiti“ – hornatý, skalnatý.

5) Funkční jednotky čínského grafemického systému umožňují, aby na grafolingvistické rovině byly jazykovým jednotkám označeným ideofonogramy přisouzeny „dodatečné“ významy. Například v některých jednoduchých dvouslabičných slovech bývají „nevýznamové“ slabiky označovány často ideofonografickými znaky s týmž determinativem, který se vztahuje k významu celého slova. Tím dochází k jisté „sémantizaci“ v grafickém označení slabiky.

Například ve slově pībā (druh stromu) obsahují znaky označující slabiky pī 枇 a bā 杷 determinativ 木 mù – strom. (Vochala, 1985: 23-29).

4.4 Problémy reformy čínského znakového písma

Obtížnost vyplývající z podstaty znakového písma je jednou z hlavních příčin dosud trvající ngramotnosti a pologramotnosti u značného počtu obyvatelstva Číny. Výuce znakům je třeba věnovat na školách mnoho času a úsilí, zvládnutí dostatečného počtu znaků pro běžnou četbu musí být rozloženo na řadu let a toto všechno negativně ovlivňuje i výuku dalších předmětů na školách. K tomu se ještě přidávají značné potíže v užívání tohoto písma i v praktické činnosti – v knihovnictví, v poštovním a telegrafním styku, v administrativě atd.

Během dlouhé historie čínského znakového písma docházelo k pokusům o jeho zdokonalení, byly prováděny různé úpravy a reformy čínských znaků, avšak zásadní reforma, která by nahradila čínské znakové písmo jiným typem písma, provedena dosud nebyla. Na nejstarších písemných památkách z doby dynastie Yin je čínské znakové písmo charakteristické nestandardizovaností. Znaky se často psaly v různých variantních podobách a také nebyla ustálena jejich poloha. Za dynastie Zhou vzrůstá počet ideofonogramů a grafická struktura znaků se vyznačuje značnou složitostí.

K prvním pokusům o standardizaci znaků a úpravu jejich komplikovaných forem dochází za vlády Zhou Xuanwanga. Upravené a zjednodušené znaky pak byly uspořádány a soustředěny ve spise Shi Zhou pian – Kniha historiografa Zhoua, takto kniha se však nedochovala. Grafický styl tohoto písma byl označen jako dazhuan – velké pečetní písmo nebo také Zhouwen – Zhouovo písmo. Ale i po tomto pokusu

o jednotnou úpravu písma stále přetrvávaly variantní formy. Další reforma se uskutečnila po sjednocení Číny Qin Shihuangem. Tuto úpravu údajně uskutečnil ministr Li Si. Z variantních tvarů byl zvolen nejjednodušší, anebo byl složitý znak zjednodušen. Později byl tento grafický systém nazván xiaozhuan – malé pečetní písmo.

Velký zásah do grafické formy i struktury znaků znamenal vznik grafického stylu lishu – úřednické písmo. Toto písmo vzniklo na sklonku dynastie Zhou jako nestandardní, variantní způsob psaní duktů velké pečetní písmo. Vznik tohoto stylu a jeho rozšíření byly vyvolány potřebou jednoduššího a snadnějšího způsobu psaní písemností v administrativě, zejména pokud šlo o vyřizování běžných úředních záležitostí. Tuto úpravu údajně provedl nižší úředník Cheng Miao za svého dlouhého pobytu ve vězení. Vznik stylu lishu na jedné straně znamenal demotivaci u značné části grafemů, na druhé straně přispěl ke značnému zjednodušení a formalizaci jednotlivých znaků po stránce grafické. Další duktus – kaishu – vzorové písmo je jen jistou grafickou modifikací předchozího stylu. Písmo tohoto stylu, který se vytvořil na konci vlády dynastie Han, se prakticky používá dodnes.

Vývoj čínského grafemického systému do stadia, kdy z hlediska grafolingvistického se zcela převažující kategorií znaků stávají ideofonogramy a z hlediska grafického dochází k plnému oproštění od piktografie a k formalizaci graf, neznamenal narušení ideofonografického principu tohoto písma, které i nadále zůstává velmi komplikovaným prostředkem písemného styku. V podmínkách starověké a středověké Číny bylo čínské znakové písmo doménou pouze těch, kdo k jeho ovládnutí měli dostatek času a také peněz. Ten, kdo usiloval o získání tradičního vzdělání, musel po dlouhou řadu let věnovat veliké úsilí tomu, aby si osvojil znaky a jejich složitou ortografii, aby dovedl psát znaky ve variantních stylech, znal jejich výslovnost podle slovníku apod. Znaky byly jednou z hlavních příčin nedostupnosti čínské středověké kultury v psané podobě širokým vrstvám lidí. Ještě na konci 20. století bylo v Číně jen asi 5% gramotného obyvatelstva. Proto si mnohé přední osobnosti v Číně počaly být vědomi nutnosti reformy archaického způsobu vzdělání, nutnosti rozšiřování gramotnosti a vzdělanosti mezi široké vrstvy lidu. K hlavním problémům patřily otázky typu: Je pro jazykový typ jako je čínština vhodné hláskové písmo? Je za současné jazykové situace v Číně zásadní reforma písma vhodná a možná? Jaké jsou cíle a perspektivy reformy znakového písma, zda by to měla být reforma zásadní nebo jen zdokonalení a zjednodušení stávajícího znakového písma?

První pokusy o vypracování nového fonemografického (hláskového) písma se objevují na konci 19. století. Jim předcházely pokusy křesťanských misionářů o

vypracování hláskové abecedy pro čínštinu a její dialekty. První návrh se datuje do roku 1882 a jeho autorem byl Lu Zhuangzhang. Jeho návrh, který se jmenuje Yimu liaozhan chujie – Srozumitelné na první pohled – úvod, byl modifikací písmen latinské abecedy a sloužil k označení zvuků v dialektech Xiamen (Amoy), Zhangzhou a Quanzhou. Na něj pak navazuje celá řada dalších návrhů. Nejznámější z nich je abeceda, jejímž autorem je Wang Zhao a jež vychází z grafiky čínských znaků. Byla uveřejněna roku 1900 pod názvem Guanhua he sheng zimou – Abeceda pro spojování zvuků v guanhua, měla 50 písmen pro konsonantickou náslovnou část slabiky s mediálou a 12 písmen pro finální vokalickou část. Avšak teprve abeceda Zhuyin zimou – transkripční abeceda, která byla vypracována v roce 1913, získává statut úředně schválené abecedy. Nikoliv ovšem jako oficiální písmo, nýbrž pouze jako písmo pomocné, určené především k transkripci znaků a k unifikaci jejich čtení. Vypracování této abecedy je dílem Výboru pro unifikaci čtení znaků, zříčeném v roce 1912. Výsledkem práce tohoto výboru bylo stanovení standardního „čtení“ více než šesti a půl tisíce znaků a vypracování transkripční abecedy o 39 písmenech, jejichž grafika vychází z čínských znaků. Později dochází k zavedení nové „národní výslovnosti“, jejíž základem se stává pekingský dialekt.

Ve 20. letech probíhaly bouřlivé diskuse k problematice reformy čínského písma. Množily se hlasy těch, kdo požadovali uskutečnění zásadní reformy a nahrazení čínských znaků hláskovou abecedou. Tyto diskuse se objevovaly především na stránkách časopisů Xin qingnian – Nová mládež a Xin chao – Nová vlna. V roce 1923 je v časopise Guoyu Yuekan – Měsíčník Národní jazyk uveřejněna stať jednoho z vůdců Hnutí 4. Května, profesora pekingské univerzity Qian Xuantunga pod názvem „Za revoluci čínského znakového písma“. Zde se kategoricky vyslovuje za nahrazení znakového písma písmem hláskovým. V roce 1928 dochází ke schválení romanizační abecedy – guoyu luomazi zimou. Romanizační abeceda byla sice vypracována jako abeceda transkripční, avšak její tvůrci současně brali v úvahu i její možné využití jako písma. Její praktické uplatnění však značně zproblematizoval velmi složitý systém označování tónů, kterého tato abeceda užívala. Navíc nezískala tato abeceda ani patřičnou podporu úředních míst a neprosadila se do školní výuky.

Druhou abecedou založenou na latince bylo tzv. nově latinizované písmo – lajinhua xin wenzi, které bylo vypracováno v Sovětském svazu za spolupráce čínských a sovětských vědců. Původní návrh této abecedy vypracoval Qu Qiubai za svého pobytu v SSSR koncem 20. let. V roce 1931 se konala ve Vladivostoku konference o latinizaci čínského písma, která upravený a doplněný návrh latinizované abecedy schválila. Nová latinizovaná abeceda byla vypracována na základě severních dialektů a původně byla určena jako alfabetizační prostředek pro Čiňany žijící v SSSR. Qu Qiubai a jeho přívrženci však doufali, že se tato abeceda stane novým písmem, které nahradí dosavadní čínské znaky. Vynikala jednoduchostí a byla charakteristická tím, že se v ní neoznačovaly tóny. (Vochala, 1985: 30-35).

Kolem roku 1933 se v Číně objevují zprávy o „novém písmu“ – Xin wenzi a brzy si tato abeceda získává značnou popularitu. Koncem roku 1936 uveřejňují čínští pokrokoví kulturní činitelé otevřený dopis, ve kterém se vyslovují za nové latinizované písmo a navrhují konkrétní kroky pro jeho zavedení. Pod dopis se podepsalo 688 známých osobností, mezi nimiž nechyběl ani takové jména jako Lu Xun, Guo Moruo, Mao Dun, Cai Yuanpei a další. Latinizovaná abeceda se šíří po celé Číně, ve velkých městech vznikají společnosti pro studium a šíření „nového písma“. V nové latinizované abecedě vycházejí knihy i řada časopisů. Latinizované písmo bylo původně určeno k označování „místních výslovností“. Bylo vypracováno nejprve pro severní dialekt, který byl potvrzen jako jazyková norma, a posléze i pro další dialekty. V letech 1934 – 1937 bylo vypracováno celkem 13 návrhů latinizovaných abeced pro čínské dialekty.

Po založení Čínské lidové republiky nastává v historii reformních snah v oblasti písma nová etapa. V říjnu 1949 je založena Čínská společnost pro reformu písma, v roce 1952 zřizuje ministerstvo školství Čínský výbor pro studium reformy písma a v roce 1954 je založen Čínský výbor pro reformu písma. Tento orgán se zaměřil na tyto 3 hlavní úkoly: zjednodušení současného znakového písma, šíření národního jazyka „putonghua“ a vypracování fonetické (fonemografické) abecedy. V roce 1955 předložila komise při Čínském výboru pro reformu písma 6 návrhů této abecedy, z nichž 4 byly založeny na grafice čínského znakového písma, jeden na latince a jeden na cyrilici. Můžeme říci, že v zásadě byl přijat návrh založený na latince, a po určitých úpravách byl v únoru 1956 předložen veřejné diskusi, které se účastnili

odborníci i široká veřejnost. Po zpracování připomínek byly vypracovány dvě varianty opraveného návrhu, které byly předány zvláštní komisi zřízené při Státní radě ČLR. Tato komise pak vypracovala revidovaný návrh, jenž byl na plenárním zasedání Státní rady v listopadu 1957 schválen a předán k projednání Všečínskému shromáždění lidových zástupců, které návrh v únoru 1958 schválilo. Nová abeceda dostala název pinyin zimou – fonetická transkripční abeceda. Obsahuje 26 písmen: a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z (písmeno v je určeno jen pro přepis cizích slov a dialektismů. Pro označení některých zvuků je užito spřežek – ng, zh, ch, sh, er. Abeceda používá diakritického znaménka ^ k označení výslovnosti předního ê, je-li užito jako samostatná slabika. K oddělení slabik víceslabičných slov, začíná-li navazující slabika na samohlásky a, o nebo e se užívá apostrofu, například fang'an. K označení tónů se v transkripci pinyin užívá těchto znamének: 1. tón ā, 2. tón á, 3. tón ǎ, 4. tón à. Tato znaménka se staví nad hlavní samohlásku ve finále slabiky. Transkripční abeceda pinyin vychází ze zkušeností dřívějších návrhů. Zejména bylo přihlédnuto k poznatkům a zkušenostem získaným při vypracování a praktickém užívání výše zmíněných dvou návrhů – guoyu luomazi a lajinhua xin wenzí. Abeceda pinyin se od roku 1958 stala oficiální schválenou transkripcí místo dosavadní zhuyin zimou. Tato abeceda je určena především jako pomocný prostředek pro výuku znaků, k označování jejich správného „čtení“ a k napomáhání šíření národního jazyka putonghua. Předpokládá se její široké uplatnění ve školské výuce, při odstraňování negramotnosti a také její využití ve vědě a technice. Dále má sloužit jako základ pro vypracování písem menšinové národnosti v Číně, které doposud písmo nemají, nebo pro případnou reformu existujících písem menšinových národností. Je rovněž určena pro přepis cizích vlastních jmen i některých termínů z oblasti vědy a techniky, jakož i pro přepis čínských vlastních jmen v jazycích užívaných latinku. Transpozice čínských vlastních jmen v systému pinyin se již také začalo užívat v některých cizích jazycích místo dosavadních národních transkripcí.

V souvislosti s přiznáním standardu latinizované podoby čínských vlastních jmen v systému pinyin bylo nutno řešit řadu problémů – mezi nimi například otázku latinizované podoby zeměpisných názvů, které mají původ v jazyce té či oné menšinové národnosti a které mají současně počínštnou znakovou podobu. V těchto případech byla uplatněna zásada řídit se fonetickou podobou zeměpisného názvu

v daném jazyce. Tam, kde součástí takového názvu je obecné jméno, například hora, řeka apod., vycházelo se ze zásady, že obecná jména se překládají, a proto zůstává tato složka na čínských mapách v čínštině. Například zeměpisný název Zhumulangma (Mount Everest) má ve své počínštině podobě zpravidla ještě složku feng – štít, tedy Zhumulangma feng. Jeho nynější latinizovaná podoba v systému pinyin je Qomolangma Feng. V posledních letech byla v Číně vydána řada map s rejstříky zeměpisných názvů v systému pinyin, které odrážejí současný stav řešení latinizované podoby zeměpisných názvů v pinyin. Dalším problémem je otázka homofonie zeměpisných názvů, zejména za situace, kdy v těchto názvech nejsou označovány tóny. Například:

Lǐ Xiàn 礼县 Lǐ Xiàn 理县 Lǐ Xiàn 蠡县 Lǐ Xiàn 澧县

Po zavedení pinyinu do školní výuky nahradila tato abeceda dřívější zhuyin zimu v učebnicích pro 1. třídu základních škol v její funkci pomocného prostředku pro označování standardní výslovnosti znaků. Výuka začíná nejdříve od pinyinu a teprve pak se přechází k výuce znaků ve standardní výslovnosti, označené pomocí již osvojené transkripce pinyin.

Jinou významnou součástí reformních snah v oblasti znakového písma je úsilí o zjednodušení a zdokonalení tohoto grafemického systému – zejména snížením počtu tahů ve znacích a snížením celkového počtu znaků. Vyskytly se rovněž pokusy o zdokonalení znaků z hlediska jejich označovací funkce pro stránce fonetické.

K zjednodušování znaků dochází prakticky po celou dobu existence znakového písma. I když existovala ortografická pravidla, která vydávaly téměř všechny vládnoucí dynastie, plné unifikace znaků nebylo dosaženo a obzvláště v neoficiálních textech se často užívalo zjednodušených tvarů. Standardní grafiku zajišťovala škola a státní zkoušky, kde byly normativní tvary znaků závazné. Ale i přesto bylo užívání některých zjednodušených tvarů rozšířeno i ve vrstvách inteligence a objevovaly se hlasy, jež poukazovaly na přednosti používání zjednodušených znaků. Na začátku 20. století se začínají množit hlasy, které prosazují používání zjednodušených znaků.

V roce 1909 vychází první číslo časopisu Jiaoyu zazhi - Osvěta se závažnou statí Lu Feikuie k otázkám zjednodušení čínského písma. Lu Feikui zde poukazuje na přednosti zjednodušených tvarů znaků, zejména v oblasti osvětové činnosti. V roce 1922 podal Qian Xuantong Přípravné komisi pro unifikaci národního jazyka návrh na snížení počtu tahů v současných znacích. Návrh prosazuje, aby se co nejdříve začalo užívat běžně rozšířených zjednodušených tvarů znaků, a aby se zjednodušily všechny složité tvary u zbývajících znaků. V roce 1932 vychází slovník Guoyin changyong zihui – Slovník často užívaných znaků v národní výslovnosti, který již obsahuje řadu zjednodušených tvarů znaků. V roce 1935 pracovní skupina Přípravné komise pro unifikaci národního jazyka pod vedením Qian Xuantonga uveřejňuje předběžný návrh Souboru zjednodušených tvarů znaků (Jianti zipu) s více než 2400 znaky. V roce 1935 vydává tehdejší kuomingtanské ministerstvo školství Tabulku první skupiny zjednodušených znaků (Diyi pi jiantizi biao), která obsahovala 324 zjednodušených znaků.

Po založení Čínské lidové republiky se zjednodušování znaků stává důležitou součástí reformy znakového písma a jedním z hlavních úkolů vytyčených Čínským výborem pro reformu písma. Posléze bylo rozhodnuto, že se stávající znaky zjednoduší a bude snížen jejich počet. První soubor zjednodušených znaků byl vydán postupně ve čtyřech tabulkách v letech 1956 – 1959. Zjednodušeno bylo více než 500 znaků a grafických složek. Kromě toho bylo z užívání odstraněno 1055 variantních forem znaků. V roce 1964 byl zveřejněn celkový seznam zjednodušených znaků. Seznam obsahuje tři tabulky: první tabulka obsahuje 352 zjednodušených znaků, které nemohou vystupovat v jiných znacích jako složky; druhá tabulka obsahuje 132 zjednodušených znaků a 14 zjednodušených složek; všechny tyto zjednodušené tvary mohou vystupovat v jiných znacích jako jejich strukturní složky; třetí tabulka obsahuje 1754 znaků, jejichž složkami jsou zjednodušené tvary z druhé tabulky. Úhrnem obsahuje tedy tento celkový seznam 2238 zjednodušených znaků.

V roce 1960 byla vydána směrnice ÚV KS Číny, ve které se pojednává o potřebě dalšího zjednodušení znaků tak, aby počet tahů ve znacích nepřesáhl deset při zachování pravidelnosti ve struktuře zjednodušených tvarů. Současně by měly být z užívání odstraněny znaky, které jsou v tom či onom ohledu obtížné. K plné realizaci této směrnice však dosud nedošlo. Přitom nadále trvá stav, kdy vedle oficiálních

zjednodušených znaků se v běžném písemném styku vyskytuje velké množství nestandardních zjednodušených tvarů.

V roce 1977 byl uveřejněn předběžný návrh druhého souboru zjednodušených znaků, který byl rozdělený do dvou tabulek: první tabulka – 248 zjednodušených tvarů byla určena k bezprostřednímu ověření v tisku, druhá – 605 zjednodušených tvarů byla určena k předběžnému posouzení. Návrh se však setkal s kritickou odezvou a v roce 1978 byl stažen.

Zjednodušení znaků znamená bezpochyby usnadnění jejich studia pro ty, kdo se teprve učí číst a psát. Standardizace zjednodušených znaků však na druhé straně vytvořila situaci, kdy se uživatelé písma setkávají jak s tvary zjednodušenými, tak i s tvary nezjednodušenými. Proto se ti, kdo si osvojili jen zjednodušené tvary, musí stejně dříve či později seznamovat i s tvary nezjednodušenými. Další zjednodušování by tuto situaci jen dále komplikovalo, neboť by se tím zvýšil počet případů, kdy ve skutečnosti vedle sebe existovaly různé tvary znaků.

Podle některých názorů by měl být při zjednodušování znaků více uplatněn fonetický princip s cílem, aby užití zjednodušené složky současně ukazovaly „čtení“ příslušných znaků. Zjednodušování znaků na fonetickém principu by ovšem značně komplikovalo jejich užívání v dialektických oblastech, které se vyznačují výraznými fonetickými rozdíly. Často požadované nahrazování znaků jednoduššími „vypůjčenými“ znaky se stejným „čtením“ by znamenalo zvyšování počtu homogramů a tím i zvýšení možnosti chybného porozumění.

Z některých dalších negativních důsledků vyplývajících ze zjednodušování grafiky čínského znakového písma je možno ještě uvést demotivaci grafémů, k níž může docházet vlivem nesystémového zjednodušování nebo v důsledku vynechání některé funkční složky či jejím nahrazením formálním elementem, a tím dochází také ke ztrátě významové nebo fonetické opory ve znaku.

„Případné další zjednodušování grafiky současného znakového písma by dále komplikovalo otázku přejímání kulturního dědictví a docházelo by k prohlubování divergence grafiky znakového písma různých období. Prohlubovala by se i

divergence grafiky čínského grafemického systému a čínských znaků v jiných systémech písma.“ (Vochala, 1985: 36-45).

Zjednodušení části znaků na základě principu homografie vedlo i k určitému snížení počtu znaků, i když jen v celkem malém množství. V roce 1955 došlo k podstatnějšímu snížení počtu znaků a zdokonalení systému čínského písma, když se zrušilo 1054 variantních grafických forem znaků. Kromě toho bylo v letech 1956 – 1964 zjednodušeno psaní 34 geografických názvů záměnou složitých znaků znaky jednoduššími. I přes tato opatření je počet grafémů čínského znakového písma, jichž se v současnosti užívá, i nadále velmi vysoký a k radikálnímu omezení jejich celkového počtu dosud nedošlo. Tím trvá i nadále jedna z hlavních obtíží tohoto systému písma.

Pro zdokonalení systému čínského znakového písma byla v minulosti vypracována řada projektů, často se zaměřujících zejména na zlepšení označovací funkce znaků po stránce fonetické. Jak již bylo řečeno, mnohá fonetika nejsou „adekvátní“, a proto byly hledány možnosti vypracování nového systému fonetik, která by přesně označovala výslovnost daného grafému. Ukázalo se však, že využití existujících jednoduchých složek ve funkci fonetik naráží na různé problémy. V některých návrzích se proto otázka fonetik řeší tak, že k jejich zachycení se užívá abecedních znaků. Například 梧桐 – 木 wu 木 tong apod. Poměrně propracovaný je systém Tang Lana, který vychází z dosavadní formy znakového písma, ponechává systém radikálů, a fonetika označuje pomocí speciální abecedy, která má 67 písmen a umožňuje podle potřeby i označovat tóny. Jeho projekt zvaný Qianyin wenzi - Fonetické znaky má jisté přednosti v tom, že umožňuje využití funkce radikálů. Ale jako písmo, které je v podstatě fonetické, je po stránce grafické komplikované a nepraktické a na rozdíl od ideografických znaků by se ani nemohlo uplatnit v interdialektickém styku.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo poskytnout kompletní informace o typologii čínského znakového písma. Práce je rozdělena do čtyř souvislých kapitol, ve kterých jsem se snažila shrnout a ucelit všechny získané informace z použité literatury.

První kapitola se zabývá písmem obecně. Dozvíme se zde, že písmo je ucelený grafický systém, který slouží k zachycení lidské řeči. Nalezneme zde také informace o vzniku a vývoji písma. V druhé části první kapitoly, kterou jsem nazvala Vznik písma, nalezneme informace o tom, že nejdříve vznikla řeč a teprve potom se vyvinulo písmo. Písmo se ale nevyvinulo najednou a na jednom místě, ale naopak postupně a na vícero místech, proto také máme dnes různé používané grafické systémy, ať už mluvíme o latince, azbuce nebo znacích. Na konci této části je stručný přehled nejstarších písem. V části nazvané Vývoj písma se zabývám třemi druhy nejstarších písem a to konkrétně písmem obrázkovým, slabikovým a abecedou.

Ve druhé kapitole se zabývám vztahem mezi jazykem a písmem a také zde nalezneme informace o tibeto-čínské jazykové rodině. Jaký je tedy vztah mezi jazykem a písmem? Je to vztah těsný, protože bez jazyku by nebylo písmo. Na světě existuje spousta jazykových rodin a jazyků, ale počet grafických systémů k zaznamenání těchto jazyků je omezený, proto ve většině případů nastává situace, že vícero jazyků zaznamenává jeden grafický systém. Další důležitou informací jsou zde typy pravopisu. Rozlišujeme tedy pravopis fonetický, fonologický a historický, ve většině jazyků se však tyto principy prolínají. Nalezneme zde také informace o fonetické transkripci nebo transliteraci. V části tibeto-čínské jazyky jsou shromážděné informace o charakteristice a rozdělení těchto jazyků. Tyto jazyky se rozdělují na dvě větve a to na sino-thajskou a tibeto-barmskou. Toto rozdělení samozřejmě není náhodné a je založené na rozdílech mezi oběma větvemi. Zatímco v sino-thajské větvi nalezneme jistou příbuznost, ve větvi tibeto-barmské není příbuznost tak průkazná. V poslední části této kapitoly jsou informace týkající se pouze čínštiny jako jazyka více národností, jazyka starého přes čtyři tisíce let.

Třetí kapitola je nejkratší, ale zato informace v ní poskytnuté nám přináší ucelený pohled na současné typy písma podle genealogické klasifikace. V současné době tedy rozlišujeme čtyři typy písma a to: obrázkové písmo, pojmové písmo, slovní

a slabičné písmo a hláskové písmo. Nalezneme zde ještě rozdělení písem podle grafemických systémů tvořící genealogické rodiny.

Čtvrtá kapitola se jmenuje Čínské znakové písmo a je rozdělena do čtyř částí. První část se nazývá Typologická charakteristika čínského znakového písma a jsou v ní obsaženy informace o vědách zabývajících se písmem, dále je tu důležitá informace o vlastním typu čínského znakového písma. Čínské znakové písmo patří k ideografickému typu písma, ve starším vývojovém období je blíže specifikované jako logografický typ písma. V současnosti můžeme toto písmo označit jako logomorfemografický typ a po doplnění zvukové stránky je toto písmo označováno jako sylaboideografické (sybologografické, sylabologo-morfemografické) písmo. Hlavním oddílem této části je však rozdělení čínských znaků podle jejich označovací funkce. Čínské znaky tedy rozlišujeme na zobrazující znaky, ukazující znaky, naznačující znaky, vypůjčené znaky, ideofonografické znaky a transfigurované znaky. Dále jsou zde poskytnuty informace o složení čínských znaků a počtu jejich tahů. Druhá část této kapitoly se jmenuje Písma národností v severní a jižní Číně. Tato část obsahuje velmi zajímavé informace o dalších používaných písmech v Číně. Dozvídáme se zde, že kromě čínských znaků se v Číně používají také písma menšinových národností. Další část se nazývá Formalizace čínského znakového písma. Hlavním úkolem této části je seznámení s procesem formalizace a zjednodušení čínského znakového písma. Během vývoje čínských znaků se vedle oficiálního standardního písma objevovaly také variantní formy, které můžeme považovat za jistý druh rychlopisu a nestandardní zjednodušené tvary, které byli snahou usnadnit užívání znakového písma v běžném písemném styku. Současně se ale objevuje tendence k připojování determinativní složky, která poslouží k snadnější identifikovatelnosti znaku. Všechny tyto tendence vedou k tomu, že se vedle standardních grafémů objevují také nestandardní heterogramy. Dále zde nalezneme několik aspektů, které nám objasní, proč je čínské znakové písmo tolik složité a také je zde bližší pohled na specifické funkce čínského znakového písma. Poslední částí čtvrté kapitoly a také poslední částí této bakalářské práce je část nazývaná se Problémy reformy čínského znakového písma. Zde se vysvětluje problém stále negramotnosti a pologramotnosti obyvatel Číny a také první ohlasy po samotné

reformě čínského znakového písma. Nalezneme zde stručný vývoj reformy čínských znaků od počátečních pokusů až po vytvoření čínské standardní transkripce pinyin.

Závěrem bych chtěla říci, že doufám, že tato bakalářská práce poslouží jako ucelený materiál o čínském znakovém písmu a bude pomocným materiálem pro studenty čínské filologie, ale také bude zajímavým počtením pro lidi nezasvěcené do tajů čínského znakového písma.

RESUMÉ

Surname and name of the author: ŘÍHOVÁ Zuzana

Institution: Asian Studies Department of the Faculty of Arts Palacky University in Olomouc

Name of the diploma work: Chinese charactres – typology

Head of the diploma work: Mgr. David Uher, Ph.D.

Number of pages: 55

Number of supplements: 9

Number of used literated titles: 9

Key words: writing
 Tibetan-Chinese languages
 Chinese
 genealogical classification
 Chinese characters
 reforms of Chinese characters

The diploma work, in its summary, deals with Chinese characters from the point of view its placing into the typology of the world's kinds of writing as well as from the point of view of its detailed analysis. It also provides the information about writing generally, about its origin and development. Next, it deals with Tibetan-Chinese languages, their classification and placing Chinese into this concept. The Chinese characters is viewed with regards to its typology characteristics, its formalization and also with regards to the problems of this formalization. The interesting point is also the survey of the writings of the Northern and Southern China nationalities.

BIBLIOGRAFIE

- KÉKI, Béla. *5000 let písma*. Praha: Mladá fronta, 1984, s. 20-22, 58-63.
- VOCHALA, Jaromír, NOVÁK, Miroslav, PUCEK, Vladimír. *Úvod do čínského, japonského a korejského písma I.: Vznik a vývoj*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, s. 3-52.
- LOUKOTKA, Čestmír. *Vývoj písma*. Praha: Orbis, 1964, s. 7-17, 164-176.
- LOUDA, Zdeněk. *Písmo: Historický vývoj a význam písma, úvod k poznání jeho výtvarné krásy a stylovosti*. Praha: Nakladatelství jednoty československých matematiků a fyziků, 1936, s. 3-11.
- DRAČUK, Viktor Semenovič. *Svědkové tisíciletí*. Praha: Lidové nakladatelství, 1985, s. 69-77.
- VOCHALA, Jaromír. *Úvod do studia sinologie: Část filologická*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, s. 16-47.
- KRUPA, Viktor, GENZOR, Jozef. *Písma sveta*. Bratislava: Obzor, 1989, s. 280-295.
- KLÉGR, Aleš. *Světtem jazyků*. Praha: Albatros, 1990, s. 106-126, 271-277.
- UHER, David. Xu Shen: Doslov k *Výkladu významu základních a vysvětlení struktury složených znaků*. In *Studia Orientalia Slovaca* 2002/1, s. 43-54.

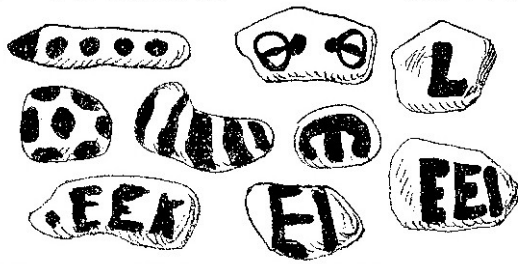
SEZNAM PŘÍLOH

Příl. 1: Obrázek číslo 1: Pomalované oblázky	54
--	----

Příl. 2: Obrázek číslo 2: Indiánské obrázkové písmo	54
Příl. 3: Obrázek číslo 3: Vývoj čínského písma.....	54
Příl. 4: Obrázek číslo 4: Vývoj klínového písma.....	55
Příl. 5: Obrázek číslo 8: Významy některých starých egyptských hieroglyfů.....	55
Příl. 6: Obrázek číslo 9: Vývoj egyptských hieroglyfů.....	55
Příl. 7: Obrázek číslo 10: Písmo obrázkové a písmo démotické.....	55
Příl. 8: Mapka tibeto-čínských jazyků	56
Příl. 9: Loloské písmo	56

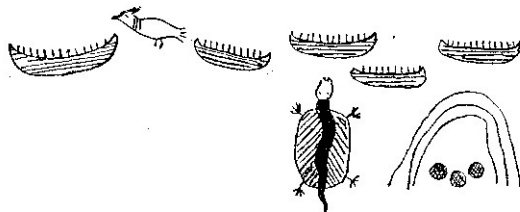
PŘÍLOHY

Příloha 1

1 Pomalevané oblázky
z jeskyň španělských. (Věk
azijský, starší doba ka-
menná (po 4. době ledové;
asi 15 tisíc let před Kr.)
— Překvapuje podobnost
některých tvarů značek
s dnešními našimi literami.

Příloha 2

2 Indiánské obrázkové písmo.

Tento indiánský obrázek znamená:

Výprava pěti členů pod vedením náčelníka Ledňáčka přejela jezero; přistála na druhém břehu (želva); cesta trvala tři dny (tři dráhy slunce).

Příloha 3

3 Vývoj čínského písma; pojmové znaky, na nichž odvození (původ) z obrazových značek již nelze rozeznati.

Nahoře: obrázkové značky podobné znázorněným (zapsaným) předmětům;

dole: hranatá písmena vzniklá z hořejších původních obrázků.

(Doklad, kterák psací nástroj určuje výtvarnou formu)

Příloha 4

P í s m o

	sumerské psané ve sloupcích,	staro- v řád- kách	novo- babylonské:
--	------------------------------------	--------------------------	----------------------

pták	
ruka (palec + 4 prsty)	

4 Vývoj klínového písma.

Příloha 5, 6, 7

8 Významy některých starých egyptských hieroglyfů:

(pojmové písmo obrázkové)

slunce,	světlo,	výehod slunce,	hora,				
voda,	vodstvo,	nádrž,	pláč,				
obloha,	noc,	den,	děšť,				
bouře,	dům,	dům,	západ slunce				

9 Vývoj egyptských hieroglyfů:

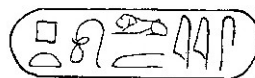
nahore: *písmo obrázkové;*
dole: *písmo hieratické.*

*(písmo hláskové:
obrázkové a značkové)*

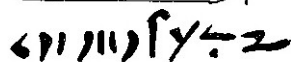
sova, orel, kuře, vlna, rohož, miska, had

m a u(v) n p k th(s)			jeho jméno			Amon		

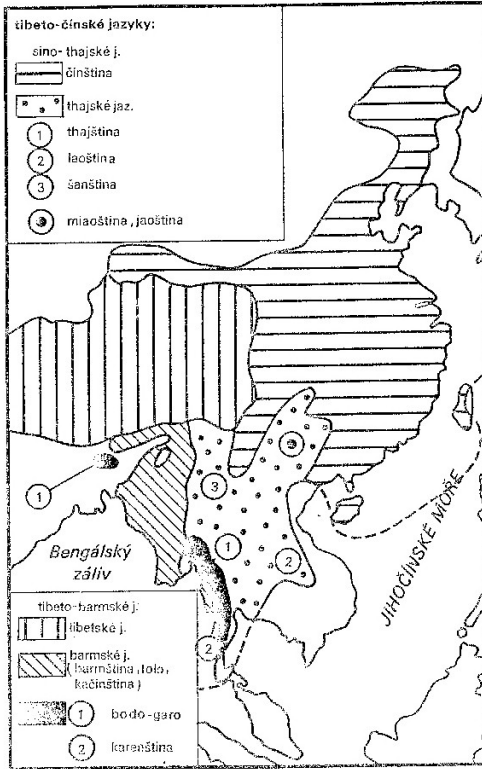
10 Písmo obrázkové: Ptolemaeus

Písmo demotické: (Ptolmis)

Příloha 8

Příloha 9

Význam	Vial	d'Ollone I	d'Ollone II	d'Ollone III
rok	⊔	𐌺𐌰	𐌺	𐌺𐌰
voda	⊘	𐌺	𐌺	𐌺
ruka	𐌺	𐌺	𐌺	𐌺
matka	𐌺	𐌺	𐌺	𐌺
Mesiac	○	𐌺	𐌺	𐌺
kôň	𐌺	𐌺	𐌺	𐌺
kameň	⊙	-	𐌺	𐌺
nebo	𐌺	𐌺	-	𐌺
kopec	✱	g'	𐌺	✱
čierny	-	𐌺	𐌺	𐌺
vidieť	𐌺	𐌺	𐌺	𐌺
jeden	NI	𐌺	𐌺	𐌺
dva	=	𐌺	𐌺	𐌺
tri	≡	𐌺	𐌺	𐌺
desať	4	𐌺	𐌺	𐌺

Loloské písmo (Jensen, 1969)